

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous, kirjasto- ja tietopalvelu

2019

Minna Bäckroos

”NO SE ON TYLSÄÄ JA SIIHEN PITÄÄ KESKITTYÄ”

– Kirjasto lukemaan tottumattomien nuorten
aikuisten lukemisen edistäjänä

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous, kirjasto- ja tietopalvelu

2019 | 43 sivua, 3 liitesivua

Minna Bäckroos

”NO SE ON TYLSÄÄ JA SIIHEN PITÄÄ KESKITTYÄ”

- Kirjasto lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten lukemisen edistäjänä

Heikkojen lukijoiden osuus suomalaisnuorista on kasvussa. PISA-tutkimusten mukaan peruskoulunsa päättävistä nuorista aikuisista noin joka kymmenennellä ei ole riittävää lukutaitoa. Jatko-opiskelu ja nykyisessä tietoyhteiskunnassa ja työelämässä selviäminen tuottavat heikoille lukijoille vaikeuksia.

Lukemattomat mahdollisuudet -hanke pohjautuu havaintoon, että merkittävänä riskitekijänä nuorten aikuisten opinnoista ja työelämästä syrjäytymisessä on heikko lukutaito. Hankkeessa kehitetään toimintamalleja uuden lukutaidottomuuden torjumiseksi ja muotoillaan kirjastopalveluita lukemaan tottumattomille 16-35 -vuotiaille.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka on tehty Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen toimeksiantona. Työn tarkoitus oli lisätä ymmärrystä ja tuottaa tietoa lukemaan tottumattomista nuorista aikuisista. Lisäksi opinnäytteessä selvitettiin, millaisia aikuisten lukemista tukevia toimenpiteitä kirjastolla on tällä hetkellä käytössä ja mitä uusia heikosti lukevia tukevia kirjastopalveluita yleisiin kirjastoihin on tulossa.

Työmenetelminä käytettiin kahta lukemaan tottumattoman nuoren aikuisen teemahaastattelua sekä kirjastoammattilaisten havainnointia Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajoissa. Ideapajoissa havainnoitiin kirjastoammattilaisia, jotka olivat motivoituneita lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten lukemisen tukemiseen. Ratkaisuehdotuksina heikosti lukevien nuorten aikuisten palveluihin tuli esiin mm. henkilökohtainen lukuohjaus ja lukemattomille suunnattu työpajatoiminta.

Haastatteluissa ilmeni, että lukeminen ei kiinnosta, koska sen koetaan olevan tylsää ja keskittyminen lukemiseen on haasteellista. Lisäksi lukemisesta katoaa mielenkiinto lukivaikkeen takia. Haastatellut nuoret aikuiset käyttivät kirjastoa hyvin harvoin tai eivät ollenkaan. He eivät olleet tietoisia siitä, mitä palveluita kirjasto voisi heille tarjota. Heikosti lukeville nuorille aikuisille suunnattuja kirjastopalveluita tulisi markkinoida tehokkaammin.

ASIASANAT:

lukutaito, lukeminen, nuoret aikuiset, PISA-tutkimus, kirjastot

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business, Library and Information Services

2019 | 43 pages, 3 pages in appendices

Minna Bäckroos

“BUT IT’S BORING AND YOU’LL HAVE TO FOCUS ON IT”

- The library as an advocate of reading for the young adults who are not used to read

The amount of poor readers among the Finnish youth is increasing. According to the PISA studies about every tenth young adult finishing their elementary school doesn't have sufficient literacy. In the current information society both studies and coping with work can cause difficulties for those who read poorly.

Lukemattomat mahdollisuudet is a project based on the discovery that for young adults poor literacy is a significant risk factor for exclusion from both the studies and the job market. In the project new operation models are developed to prevent new illiteracy and library services are formulated for 16-35 years olds unfamiliar with reading.

This thesis is a qualitative research done as a commission by the Lukemattomat mahdollisuudet project. The purpose was to increase the understanding and to provide information about young adults who are unfamiliar with reading. In addition, it was investigated what kind of actions the library is currently taking to support the reading of adults and what new services supporting the poorly reading persons are coming to public libraries.

As working methods the theme interviews of two young adults unfamiliar with reading and observations of library professionals in Lukemattomat mahdollisuudet idea workshops were used. In those the library professionals motivated to support young adults not used to read were observed. The suggested solutions for the services of young adults with low reading capacity included, among other things, personal reading guidance and workshops for the non-readers.

The interviews revealed that reading is not fun because it is perceived to be boring and focusing on it is challenging. Also, the interest in reading disappears due to the reading difficulties. Either the young adults interviewed didn't use the library at all or used it very rarely. They were not aware of the services the library could offer them. The library services for young adults with poor reading capacity should be marketed more effectively.

KEYWORDS:

literacy, reading, young adults, PISA research, public libraries

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LUKEMATTOMAT MAHDOLLISUUDET -HANKE	8
3 NUORET AIKUISET LUKIJOINA	9
3.1 Lukutaidon määritelmiä	9
3.2 Heikot lukijat	10
3.3 Huoli lukutaidosta ja -motivaatiosta	14
3.4 Heikkojen lukijoiden tukeminen	15
3.5 Monilukutaito ja lukemisen haasteet digiaikana	16
3.6 Lukemisen hyödyistä	17
4 KIRJASTO AIKUISTEN LUKEMISEN EDISTÄJÄNÄ	20
4.1 Kirjaston tämänhetkisiä toimenpiteitä aikuisten lukemisen edistämiseksi	20
4.2 Kirjaston uusia keinoja lukuharrastuksen tukemiseksi	23
5 TYÖMENETELMÄT	24
5.1 Havainnointi tutkimusmenetelmänä	24
5.2 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	24
6 LUKEMATTOMAT MAHDOLLISUUDET -IDEAPAJAT	26
6.1 Kevään 2019 ideapaja	26
6.2 Syksyn 2019 ideapaja	28
7 LUKEMAAN TOTTUMATTOMIEN KOKEMUKSET	32
7.1 Teemahaastattelujen toteutus	32
7.2 Haastatteluaineiston analyysi	33
7.3 Haastatteluaineiston tulkinta	37
8 LUKEMAAN TOTTUMATTOMIEN TUKEMISEN TÄRKEYS JA AJANKOHTAISUUS	40
9 POHDINTA	41
LÄHTEET	44

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymysrunko

Liite 2. Ohjaajan itsearviointi kirjastojen ohjaustilanteisiin/kokonaisuuksiin

KUVAT

Kuva 1. Lukutaidon suoritustasojen pistemäärät. (Linnakylä & Sulkunen 2005, 47).	11
Kuva 2. Lukutaidon suoritustasojen pistemäärät vuoden 2009 PISA:ssa. (Sulkunen 2012, 21).	11
Kuva 3. Lukutaidon suoritustasojen kuvaukset. (Linnakylä & Sulkunen 2005, 48).	12

1 JOHDANTO

Opinnäytteeni aihe on Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen toimeksiantona selvittää, miten kirjasto voisi innostaa lukemaan tottumattomia 16-22 -vuotiaita nuoria aikuisia lukemisen pariin. Kerron Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeesta tarkemmin luvussa 2. Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen kohderyhmänä ovat 16-35 -vuotiaat nuoret aikuiset.

Opinnäytetyössäni minun on tarkoitus lisätä ymmärrystä kohderyhmästäni eli lukemaan tottumattomista 16-22 -vuotiaista nuorista aikuisista ja selvittää syitä lukuhaluttomuudelle. Opinnäytteeni tarkastellaan myös, millaisia toimenpiteitä kirjastolla on jo käytössä aikuisten lukuinnon edistämiseksi ja mitä kirjasto voisi vielä tehdä lisää. Nuorten aikuisten lukemaan tottumattomuutta tutkin kahden teemahaastattelun kautta. Lisäksi havainnoin kirjastoammattilaisia Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajoissa keväällä ja syksyllä 2019.

Valitsin tämän aiheen, koska koen sen erittäin tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Uuden lukutaidottomuuden torjuminen on tärkeää syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nyky-yhteiskunnassa toimiminen vaatii yhä monipuolisempia tekstitaitoja. Heikko lukutaito voi johtaa syrjäytymiseen, koska tämän päivän tietoyhteiskunnassa ja työelämässä on pystyttävä sujuvasti luovimaan yhä monimuotoisempien tekstien keskellä. (Lukukeskuksen www-sivut 2019.)

Heikkojen lukijoiden osuus suomalaisista nuorista aikuisista on jatkuvasti kasvamassa. PISA eli Programme for International Students Assessment -tutkimukset kertovat hälyttäviä lukuja: jopa joka kahdeksannella peruskoulunsa päättävällä nuorella aikuisella ei ole riittävästä lukutaidosta. PISA-tutkimusten mukaan tyttöjen ja poikien välinen ero lukutaidossa on Suomessa suurempi kuin missään muussa OECD-maassa. Lukumotivaation puute on iso ongelma ja lukutaidon tasoerot ovat jyrkässä kasvussa (Sulkunen 2012, 12–22.)

Opinnäytteeni tuotan Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeelle tietoa ja ymmärrystä lukemattomuudesta ja lukuhaluttomuudesta. Tämä ymmärryksen saaminen on myös oma tavoitteeni. Pohdin haasteita, joita nuori aikuinen lukemisen suhteen kokee ja millaisena lukeminen näyttäytyy nykypäivänä erilaisten muiden aktiviteettien kutsuessa ympärillä. Lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten maailmaan tutustuminen antaa

minulle valmiuksia tulevana kirjastoammattilaisena huomioida nuoria aikuisia paremmin ja löytää keinoja heidän lukemaan innostamiseksi.

2 LUKEMATTOMAT MAHDOLLISUUDET -HANKE

Lukemattomat mahdollisuudet on nuorten aikuisten lukutaitoa edistävä hanke. Se pohjautuu havaintoon siitä, että nuorten aikuisten opinnoista ja työelämästä syrjäytymisessä merkittävä riskinä on heikko lukutaito. Hanke on alkanut marraskuussa 2018 ja se jatkuu helmikuuhun 2021. Lukemattomat mahdollisuudet -hanketta koordinoi Turun ammattikorkeakoulu ja lisäksi sitä ovat mukana toteuttamassa Jyväskylän yliopisto, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Turun kaupunginkirjasto ja Seinäjoen kaupunginkirjasto. (Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen www-sivut 2019.)

Hankkeen kohderyhmänä ovat 16-35 -vuotiaat siirtymävaiheessa olevat työikäiset nuoret aikuiset, jotka ovat vaarassa jäädä koulutuksen sekä työelämän ulkopuolelle heikon lukutaidon takia (Lukemattomat mahdollisuudet www-sivut 2019). Syyt heikkoon lukutaitoon voivat olla moninaisia. Taustalla voi olla esimerkiksi oppimisvaikeuksia, mielenterveys- ja päihdeongelmia tai ylisukupolvista syrjäytyneisyyttä. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 27.5.2019.)

Hankkeessa kehitetään toimintamalleja, joiden tarkoituksena on uuden lukutaidottomuuden torjuminen. Hankkeeseen kuuluu vuorovaikutteiseen ja konkreettiseen toimintamalliin tähtääviä toimenpiteitä heikosti lukevien nuorten tukemiseksi. Ytimessä on yleisten kirjastojen aktiivinen ja osallisuutta edistävä rooli lukutaidon tukemisessa. Hankkeessa kehitettäviä toimintamalleja pyritään juurruttamaan osaksi suomalaisia kirjastopalveluita. Toimenpiteet pohjautuvat kaikkien osatoteuttajien sekä kohde- ja sidosryhmien vuorovaikutteiseen yhteistyöhön. (Marttinen 2019, 7–9.)

Nuorten aikuisten lukemattomuuteen ja heikkoon lukutaitoon haetaan ratkaisuja mielenkiintolähtöisten kirjastopalveluiden kehittämisestä. Kohderyhmä ja kirjastoammattilaiset muotoilevat uusia kirjastopalveluita yhteistyössä. Hankkeessa koulutetaan lukutaito-ohjaajia, jotka perehtyvät lukemattomuuteen ja saavat konkreettisia työkaluja lukemisen tukemiseen. Lukutaito-ohjauksesta halutaan tehdä kiinteä osa kirjastoammattilaisuutta. (Marttinen 2019, 9.) Nuorten aikuisten lukutaidon tukemiseksi muotoillaan lukuohjauspolku, joka antaa tienviittoja ja sisältöjä paitsi kirjastojen, niin myös laajemmin nuorten aikuisten palveluihin (Lukemattomat mahdollisuudet hankkeen www-sivut 2019).

3 NUORET AIKUISET LUKIJOINA

3.1 Lukutaidon määritelmiä

PISA (Programme for International Students Assessment) on vuonna 2000 käynnistynyt läntisten teollisuusmaiden järjestön eli OECD:n (Organisation for Economic Co-operation and Development) kolmen vuoden välein järjestämä tutkimus, joka mittaa 15-16 -vuotiaiden nuorten osaamista matematiikassa, lukutaidossa ja luonnontieteissä. Tutkimuksen pääarviointialue vaihtuu tutkimuskerroittain. Lukutaito on ollut painopisteenä vuonna 2009 ja sitä ennen vuonna 2000. PISA-tutkimusohjelma tuottaa tietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista ja myös koulun ulkopuolella tapahtuvasta oppimisesta kansainvälisessä vertailukehyksessä. (Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen www-sivut 2019; OKM www-sivut 2019.) Uusimmat tutkimustulokset vuodelta 2018, jolloin lukutaito on jälleen ollut pääarviointialueena, julkaistiin 3.12.2019 (Hamunen 2019).

Lukutaito määritellään PISA-tutkimuksessa seuraavasti: ”Lukutaito on kirjoitettujen tekstien ymmärtämistä, käyttöä ja arviointia sekä niiden lukemiseen sitoutumista lukijan omien tavoitteiden saavuttamiseksi, tietojen ja valmiuksien kehittämiseksi sekä yhteiskunta elämään osallistumiseksi.” Lukemiseen sitoutuminen on lisätty määritelmään vuonna 2009. (OECD 2009, 23–24.) Lukutaito ymmärretään siis laajasti elinikäistä oppimista ja tietoyhteiskunnassa toimimista edistäväksi taidoksi (Linnakylä & Sulkunen 2005, 37). Taitoja ja valmiuksia kartoitetaan mahdollisimman todenmukaisissa, arkielämän ja tulevaisuuden tarpeita muistuttavissa tilanteissa. (Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen www-sivut 2019; OKM www-sivut 2019.)

PISA-tutkimuksissa lukutaitoa tarkastellaan kolmesta näkökulmasta. Arvioitavana on tiedonhaun sekä luetun ymmärtämisen ja tulkitsemisen lisäksi luetun pohtiminen ja arviointi. Sosiokulttuuriseksi lukijaksi oppiakseen on osattava käyttää, muokata ja soveltaa tekstejä sekä myös osattava tuottaa niitä itse. (Hietanen 2014, 4; Herkman 2014, 106.) Peruskoulunsa päättävän nuoren tulisi pystyä etsimään tekstistä tietoa sekä osata tulkita, arvioida ja ymmärtää lukemiensa tekstien sisältöä ja merkitystä edustivatpa luettava olevat tekstit sitten asiatekstejä, arkielämän dokumentteja tai kaunokirjallisuutta (Linnakylä & Sulkunen 2005, 37).

PIRLS eli Progress in International Reading Literacy Study on kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus, jossa tarkastellaan alakouluikäisten, pääasiassa neljäsluokkalaisten

lukutaitoa eri maissa (Leino, Nissinen, Puhakka, Rautopuro 2017, 6–7). PIRLS-tutkimuksen lukutaidon määritelmän mukaan ”Lukutaito on yhteisön vaatimien ja/tai yksilön arvostamien kirjoitettujen tekstien ymmärtämistä ja käyttöä. Lukijat rakentavat merkityksiä monista erilaisista teksteistä. He lukevat oppiakseen, osallistuakseen lukijayhteisöihin sekä koulussa että vapaa-aikana ja viihtyäkseen” (Mullis & Martin, 2015, 12).

PISA- ja PIRLS -tutkimusten lukutaidon määritelmät ovat monilta osin yhteneväisiä. Molemmissa määritelmissä luetun ja tekstien käyttö on voimakkaasti mukana. (Sulkunen 2013.) Lukutaidolla on tärkeä rooli niin opiskelussa kuin työelämässä sekä myös aktiivisen kansalaisuuden ja elinikäisen oppimisen mahdollistajana (Linnakylä & Sulkunen 2005, 38).

3.2 Heikot lukijat

Suomalaisista joka kymmenes eli noin 11 % kuuluu heikkoihin lukijoihin. Heille jatko-opinnot tai työelämään sijoittuminen voivat tuottaa vaikeuksia. Hyvä lukutaito auttaa vahvistamaan sosiaalista identiteettiä ja yhteiskunnallista tasa-arvoa, kun taas heikko lukutaito saattaa ennustaa syrjäytymistä aktiivisesta kansalaisuudesta. Pelkkä mekaaninen osaaminen tai kielioppi ei riitä informaatioyhteiskunnassa ja nykyisessä työelämässä. (Lukukeskuksen www-sivut 2019; Sarmavuori 2011, 64.)

PISA-tutkimuksissa on määritelty lukutaidon suoritustasoja ja jaettu oppilaat viidelle taitotasolle suoritusten vaihtelun ymmärtämiseksi ja yleiskuvan saamiseksi. Taitotasoa on viisi: huippulukutaito, erinomainen lukutaito, hyvä lukutaito, tyydyttävä lukutaito ja heikko lukutaito. Alin suoritustaso eli heikko lukutaito kuvattiin seuraavasti: ”oppilaat osaavat hakea yksittäisiä tietoja selkeistä, lyhyistä teksteistä, joissa ei esitetä turhaa tai kilpailevaa tietoa. He saavat useimmiten ja ainakin osittain selville tekstin tarkoituksen ja pääsisällön sekä osaavat verrata tekstin yksityiskohtia omiin kokemuksiinsa.” (Linnakylä & Sulkunen 2005, 46 – 49.) Vuoden 2009 arvioinnissa suoritustasoja on lisätty seitsemään niin, että kummassakin suoritusjakauman ääripäässä osaamista voidaan tarkastella tarkemmin ja kuitenkin suoritustasot ovat vertailukelpoisia aiempiin (Sulkunen 2012, 21).

Vuoden 2003 PISA:ssa heikkojen lukijoiden osuus Suomessa oli 6 %, mikä tarkoittaa ikäluokastaan noin 3 600 nuorta. Erityistä huomiota on tulevaisuudessa kiinnitettävä tämän aktiivisesta kansalaisuudesta syrjäytymisvaarassa olevan ryhmän lukutaidon kehittämiseen. (Linnakylä & Sulkunen 2005, 46–48.) Alla olevissa PISA 2003 -raportin

kuvissa (Kuva 1. ja 3.) (Linnakylä & Sulkunen 2005, 47–48) näkyvät tutkimuksen suoritusasteiden pistemäärät eri suoritusasteille sekä suoritusasteiden kuvaukset. Riittävän hyvänä tietoyhteiskunnan jatko-opintojen lukuvaatimusten näkökulmasta pidetään tasoa 3. (Linnakylä & Sulkunen 2005, 49). Kuvassa 2. näkyvät suoritusasteiden pistemääräraajat vuoden 2009 PISA-tutkimuksessa.

5. suoritusaste:	yli 625 pistettä:	huipputaso
4. suoritusaste:	553–625 pistettä:	erinomainen lukutaito
3. suoritusaste:	481–552 pistettä:	hyvä lukutaito
2. suoritusaste:	408–480 pistettä:	tydyttävä lukutaito
1. suoritusaste:	335–407 pistettä:	heikko lukutaito

Kuva 1. Lukutaidon suoritusasteiden pistemäärät. (Linnakylä & Sulkunen 2005, 47).

Suoritusaste 6	yli 698 p.	huippulukutaito
Suoritusaste 5	626–698 p.	erinomainen lukutaito
Suoritusaste 4	553–625 p.	hyvä lukutaito
Suoritusaste 3	481–552 p.	tydyttävä lukutaito
Suoritusaste 2	408–480 p.	välttävä lukutaito
Suoritusaste 1a	335–407 p.	heikko lukutaito
Suoritusaste 1b	262–334 p.	erittäin heikko lukutaito

Kuva 2. Lukutaidon suoritusasteiden pistemäärät vuoden 2009 PISA:ssa. (Sulkunen 2012, 21).

Kuva 3. Lukutaidon suoritustasojen kuvaukset. (Linnakylä & Sulkunen 2005, 48).

Heikoille lukijoille tuottaa siis vaikeuksia suuri määrä tietoa isoina annoksina tai jos tieto on ristiriitaista ja tulkinnanvaraista. Arkielämästä selvittääkseen tämän päivän nuori aikuinen tarvitsee kykyä ymmärtää yhä monimuotoisempia tekstejä ja valmiutta käsitellä yhä pirstaloituneempaa tietoa. (Lukukeskuksen www-sivut 2019.) Nykymaailmassa vahva lukutaito ja monilukutaito ovat täysipainoisen kansalaisuuden edellytyksiä (Sahavirta 2014, 27).

PISA 2009 -arvioinnissa suomalaisnuorten osaaminen oli vankkaa kaikilla kolmella lukemisen osa-alueella: tiedonhaussa, luetun ymmärtämisessä ja tulkinnassa sekä luetun pohdinnassa ja tulkinnassa. Tuloksissa kahdelle alimmalle suoritustasolle sijoittuneita oli Suomessa 8 %. Lukutaidon eri osa-alueilla ja lukutaidon kokonaistuloksen osalta heikkojen lukijoiden määrä vaihtelee. Eniten heikkoja lukijoita, jopa 11 %, oli Suomessa tiedonhaun osa-alueilla. (Sulkunen 2012, 22–23.) Kohennettavaa on luetun tulkintaa, pohdintaa, kriittistä arviointia ja omaa argumentointia vaativissa tehtävissä (Sarmavuori 2011, 64).

Heikoissa lukijoissa on poikia selvästi tyttöjä enemmän. Suomalaispojista 13 % on heikkoja lukijoita, kun taas työistä heitä on 3 %. (Nissinen & Sulkunen 2012, 52–53.) Lukutaitoerot tyttöjen ja poikien välillä ovat suuremmat kuin muissa OECD -maissa. Joka kahdeksas poika kuuluu heikkoihin lukijoihin. Yhdeksännellä luokalla tytöt ovat puolitoista vuotta poikia edellä lukutaidossa. (Ikonen, Innanen, Tikkinen 2015, 9.) Jyväskylän yliopiston PISA-tutkija Sari Sulkunen pitää verkkoluennossaan (Sulkunen 2013) häpeätahrana Suomen suuria lukutaidon sukupuolieroja, kun muilta osin koulutuksen tasa-arvon mittareiden valossa Suomi näyttää tasa-arvoisena maana.

Heikon lukutaidon riskiä kasvattavista tekijöistä sukupuoli on varsin ratkaiseva – riski kuulua heikosti lukevien ryhmään on pojilla yli kaksinkertainen. Kielteiset asenteet kouluun kohtaan ja lyhyet jatko-opintosuunnitelmat kuten myös maahanmuuttajatausta ja vaatimaton sosioekonominen tausta lisäsivät riskiä voimakkaasti. Riskiä ennusti lisäksi kodin kulttuuristen tai opiskelua tukevien resurssien vähyys. (Linnakylä & Malin 2007, 308–309.)

PISA 2003 -tutkimuksessa arvioinnin kohteena oli myös lukuharrastukseen sitoutuminen. Vuonna 2000 lukemiseen sitoutuminen osoittautui keskeiseksi lukutaidolle ja muullekin oppimiselle, joten vuoden 2003 PISA-tutkimuksessa lukuharrastukseen sitoutumisen arviointi valittiin kansallisesti optioksi. (Linnakylä & Malin 2007, 307.) Lukemiseen sitoutuminen on nostettu arvioinnin osa-alueeksi, koska ajatellaan, ettei pelkkä lukutaidon hallitseminen riitä, vaan siihen kuuluu erilaisen lukemisen arvostaminen ja aktiivisesti lukeminen arjessa. Lukuharrastukseen sitoutumisella tarkoitetaan sitä, miten lukemiseen asennoidutaan ja kuinka monipuolisesti ja aktiivisesti erilaisia tekstejä luetaan osana arkipäivää. (Sulkunen 2013.) Lukemiseen sitoutuminen voi häivyttää koti- ja koulustaustan vaikutusta lukutaitoon (Guthrie & Wigfield 2000, 404–405).

Riski kuulua heikosti lukeviin puolittui vahvalla sitoutumisella lukuharrastukseen, kun taas heikko sitoutuminen kaksinkertaisti riskin kuulua heikosti lukevien ryhmään. Lukuharrastuneisuuden sitoutuminen vähensi huomattavasti sukupuolieron merkitystä ja merkittävyytensä menetti kodin opiskelua tukevien resurssien vähyys. (Linnakylä & Malin 2007, 309.) Yksinkertaistaen voisi sanoa, että mitä enemmän ja monipuolisemmin lukee, sitä paremmaksi lukijaksi kehittyä (Sulkunen 2013).

Taitojen vaikutus lukemisaktiivisuuteen painottuu heikoilla lukijoilla. Heillä on usein kokemus toistuvista lukemistehtävissä epäonnistumisesta takanaan peruskoulun päättövaiheessa. Kiinnostusta lukemista kohtaan ei ole tällöin kehittynyt. Lukemismotivaatio kasvaisi, jos taidot kehittyisivät. (Nissinen & Sulkunen 2012, 53.) Oppilas on kuitenkin oppinut uskomaan, että hän ei osaa lukea eikä siksi lue. Lukemattomuuden vuoksi lukuaito pysyykin heikkona. (Lukukeskuksen www-sivut, 2019.)

Heikoista lukijoista useampi kuin joka kymmenes aikoi tyytyä perusasteen koulutukseen, mikä nostaa näiden nuorten syrjäytymisriskiä (Nissinen & Sulkunen 2012, 53). Suomalaisista 20 - 24-vuotiasta lähes 16 % on kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Syrjäytyneitä nuoria on Suomessa muita OECD-maita enemmän. (Eurostat 2016.)

3.3 Huoli lukutaidosta ja -motivaatiosta

PISA-tutkimukset ovat herättäneet huolta suomalaisten lukutaidosta ja -motivaatiosta. Huolimatta siitä, että lukutaidossa Suomi sijoittuu edelleen maailman huipulle, kiinnostus lukemiseen ja lukemisen ilo on suomalaisten nuorten keskuudessa romahtanut. (Ikonen ym. 2015, 9.) Lukuisat muut ajanviettotavat ja harrastukset menevät lukemisen edelle (Hietanen 2014, 24.) 1980-luvulla lukeminen oli vielä poikienkin kymmenen suosituimman harrastuksen listauksessa mukana, mutta 2000-luvulla se on kadonnut listalta kokonaan (Saarinen & Korhonen 2009, 80–87).

PISA 2009 -tulosten mukaan lähes puolet 15-vuotiasta pojista ei lue päivittäin lainkaan omaksi ilokseen sen enempää paperilta kuin verkostakaan (Harjunen 2011, 39). Vaikka lukemista arvostaisi, välttämättä hektisessä arjessa siihen ei riitä niin paljon aikaa kuin haluaisi (Sulkunen 2013). Joka tapauksessa luetun ymmärtäminen ja tulkitseminen on huonontunut ja tiedonhaussa on aiempaa enemmän vaikeuksia. Yksityiskohtaisen tiedon löytäminen ja tarkka lukeminen on hankalaa. (Harjunen 2011, 39.) Silmäilevän

lukemisen kustannuksella sinnikkyys pitkien tekstien lukemiseen on heikentynyt (Sulkunen 2013).

Lukemiseen sitoutumisessa keskeisintä on motivaatio. Vahva motivaatio saa aikaan intensiivistä, tekstiin uppoutuvaa lukemista. (Guthrie & Wigfield 2000, 406.) Lukemisharrastuksen kehittymiseen tarvitaan sisäistä motivaatiota, jolloin lukeminen itsessään koetaan mieluisaksi (Guthrie & Wigfield 2000, 408). Lukemisen määrään ja lukemiseen sitoutumiseen vaikuttavat luottamus omiin kykyihin lukijana, kiinnostavat tekstit ja sosiaaliset ulottuvuudet, kuten tuki ja kannustaminen sekä lukemiseen innostava ilmapiiri. (Guthrie & Wigfield 2000, 408–414).

3.4 Heikkojen lukijoiden tukeminen

Hyvän lukutaidon kehittymiselle luo pohjan lukemista arvostava ilmapiiri. Kirjojen ja luetavan saatavuus arjessa ja lukemisen roolimallit ovat tärkeitä. (Hietanen 2014, 29.) Asenteet lukemista kohtaan alkavat muotoutua jo varhain, mistä kertoo esimerkiksi se, että jo PIRLS-tutkimuksen neljäsluokkalaisten kohdalla tyttöjen ja poikien lukuharrastuneisuus on eriytynyttä (Sulkunen 2013).

Lukumotivaatioon voi ratkaisevasti vaikuttaa oivallus, ettei lukemisen tarvitse olla pelkästään kaunokirjallisten romaanien lukemista, vaan voidaan etsiä erilaisia kiinnostavia tekstejä ja tekstityyppejä, kuten esimerkiksi tietokirjoja tai rap-lyriikoita. Kirjallisen työkentelyn korvaaminen keskustelulla voi olla toimiva motivointikeino, sillä tekstistä keskusteleminen kannustaa etenkin lukihäiriöisiä ja keskittymisvaikeuksista kärsiviä poikia. (Lukukeskuksen www-sivut 2019.)

Lukemaan tottumattomalle olisi hyvä, että erilaisia kiinnostavia kirjoja, lehtiä ja verkkomateriaalia olisi helposti hänen saatavillaan. Nuoren tulee saada itse vapaasti valita itselleen mieluista luettavaa ilman, että eri tekstilajeja arvotetaan. (Pollari 2004, 244.) Esimerkiksi tietokirjat ja sarjakuvat voivat toimia siltana lukemisen maailmaan lukemaan tottumattomilla pojilla (Sulkunen 2013). Monipuolisen lukumateriaalin saatavuutta Suomessa turvaa kattava kirjastoverkko (Lukukeskuksen www-sivut 2019).

Tekstit monimuotoistuvat ja painetun tekstin rinnalle on tullut esimerkiksi ääni- ja e-kirjoja. Erilaiset teknologiavälitteiset tekstit voivat innostaa vapaa-ajallaan vain vähän lukevia tekstien pariin. Sähkökirjojen helppo saatavuus voi houkutella uusia lukijoita lukemaan. (Lukukeskuksen www-sivut 2019.)

Heikot lukijat tarvitsevat monipuolista tukea. Heikkojen lukijoiden lukemisen tukemisessa tärkeää olisi lisätä luottamusta omiin oppimismahdollisuuksiin lukemisen suhteen. (Linnakylä & Malin 2007, 311.) Onnistuneet kokemukset lukemisesta vaikuttavat motivaatioon (Sulkunen 2011, 44).

3.5 Monilukutaito ja lukemisen haasteet digiaikana

Monilukutaitoa voidaan ajatella sateenvarjokäsitteenä, jonka alle mahtuu monia erilaisia luku- ja kirjoitustaitoja, kuten medialukutaito, digitaalinen lukutaito, kuvanlukutaito ja niin edelleen (Leino & Kallionpää 2016, 7). Monilukutaito sisältää erilaisia tekstin tuottamisen, tulkinnan ja arvottamisen taitoja. Kyseessä on yksilön identiteetin ja maailmankuvan muotoutumista, opiskelu-, arjenhallinta- ja vuorovaikutustaitoja tukeva kulttuurinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen taitokokonaisuus. (Harmanen 2016, 18.)

Monilukutaito on myös oppimisen yhtenä tavoitteena uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Minna-Riitta Luukan (Luukka 2013, 2) määritelmän mukaan ”monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkinnan ja tuottamisen taitoa – taitoa toimia tekstien kanssa erilaisissa tilanteissa ja erilaisia tehtäviä varten. Se on kykyä hankkia, muokata, tuottaa, esittää ja arvioida tietoja eri muodoissa ja erilaisten välineiden avulla.”

Monilukutaidon käsite kokoaa siis yhteen monia lukutaidon lajeja. Niiden lisäksi se korostaa sosiaalisen tilanteen lukutaitoa. (Hietanen 2014, 6.) Monilukutaitoa on kehitettävä koko elämän ajan, koska sekä työelämässä että vapaa-ajalla tekstimaailmat ovat jatkuvassa muutoksessa. Heikot lukutaidot vaikeuttavat työ- ja arkielämässä selviytymistä. (Harmanen 2016, 13.)

Monilukutaito tarjoaa erityisesti työkaluja yhä medioituneemmassa yhteiskunnassa toimimiseen. Kun tiedon määrä lisääntyy koko ajan, tiedon valikoinnin ja arvottamisen taidot korostuvat. (Harmanen 2016, 18.) Yhä useampi palvelu ja toiminto siirtyy verkkoon ja muuttuu digitaaliseksi, mikä muuttaa toimintaympäristöämme radikaalisti. Aikuisten kohdalla tuetaan kuitenkin lähinnä tietoyhteiskuntataitoja ja tietotekniikan käyttöä eikä niinkään lukemista digitaalisessa ympäristössä. (Sahavirta 2017, 27–28, 32.)

Hyödyntääksemme internetin tarjoamia mahdollisuuksia ja välttääksemme sen riskejä tarvitsemme uudenlaisia toimintatapoja, taitoja ja strategioita. Useimmat nuoret liikkuvat nettiympäristössä sujuvasti erilaisia toimintamahdollisuuksia käyttäen. He pelaavat, katselevat videoita, kuuntelevat musiikkia ja juttelevat toisten ihmisten kanssa. Vaikka tämä

niin sanotuilta diginatiiveilta sujuukin, se ei tarkoita sitä, että he myös osaisivat hyödyntää internetiä erilaisten ilmiöiden käsitteelliseen ja teoreettiseen tutkimiseen. (Kiili & Laurinen 2018, 10.)

Digitaalisten lukutaitojen oppiminen ei ole sisäsyntyistä. Yhteiskunnallinen tausta, koulutus ja kaveripiiri vaikuttavat nuorten aikuisten mediataitoihin. Nykynuori kasvaa media-yhteiskunnan toimijaksi informaatiotulvassa ja digitaalisessa kasvuympäristössä mediataitoja opiskelemalla. Kouluissa ja kirjastoissa tarvitaan medialukutaidon opetusta. (Hietanen 2014, 8.) Kirjaston tehtävä on osaltaan ehkäistä tiedollista syrjäytymistä ja vähentää digitaalista informaatiokuilua (Suomen kirjastoseura 2014, 6).

Pitkäjänteinen ja syventävä lukeminen kehittää lukutaitoa. Huolena on, että nuoret aikuiset kallistuvat viihteen ja pikalukemisen puolelle nopeatempoisen toisilleen viestimisen ja monen median yhtäaikaisen käytön keskellä. Kriittistä reflektointia ja pohtimista vaativat lukutilanteet ja etenkin tekstin sisällönarvioiminen ja tekstin kokonaissisällön laajempi tulkinta on osoittanut nuorille haastavaksi. Informaation luotettavuuden arvioinnissa on vaikeuksia, vaikka sen merkitys korostuu nykyisessä verkkoympäristössä. (Lukukeskuksen www-sivut 2019.) Nuorten käyttämissä verkkoteksteissä painottuu se, että verkkoa käytetään eniten viestintään (Sulkunen 2013).

Tänä päivänä lukutaidoissa on opittava moniosaajaksi, joka hallitsee perinteisen tekstin lisäksi lukemisen monet muut muodot. Tekstejä on osattava käsitellä ja hallita monipuolisesti. Erilaisten tekstien nopeiden selailu- ja poimintakykyjen lisäksi tarvitaan myös analyttistä otetta ja hyvää keskittymiskykyä. (Hietanen 2014, 48.)

3.6 Lukemisen hyödyistä

Yleiset sivistykselliset arvot sekä lukemisen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat perusteena sille, että kirjastolaki edellyttää kirjastojen edistävän lukemista (Sahavirta 2014, 15). Lukukeskus on järjestö, joka kokoaa tietoa lukemisesta ja lukutaidosta ja puolustaa kaikkien tasa-arvoista oikeutta lukemiseen ja lukutaitoon. Lukukeskus toimii asiantuntijana kotimaisissa ja ulkomaisissa verkostoissa. Vuosittain Lukukeskus julkaisee ”10 faktaa lukemisesta” -tietopakettin, joka tarjoaa tilannekuvan Suomen lukemisesta ja lukutaidosta. Lukukeskus on myös julkaissut ”5 faktaa lasten ja nuorten lukemisesta” -koosteen. (Lukukeskuksen www-sivut 2019.)

Lukukeskuksen YouTube -tilillään vuonna 2017 julkaissut ”Miksi lukeminen kannattaa?” -video kertoo syitä lukea (Lukukeskus 2017). Videon mukaan hyvä lukutaito:

- Ehkäisee syrjäytymistä
- Helpottaa kaikkea oppimista
- Auttaa ymmärtämään ja jäsentämään tietoa
- Antaa avaimet työelämässä menestymiseen
- Kasvattaa sanavarastoa
- Lisää luovaa ajattelukykyä
- Vahvistaa empaattisuutta
- Lievittää stressiä
- Pidentää eliniän odotetta 2 vuotta

Katri Sarmavuoren teoksessa ”Opi ja ohjaa lukemista” (2011, 16–17) lukemista kuvailaan yhteyden avaajana muuhun maailmaan. Sarmavuoren mukaan lukemisella on nykyihmiselle sama merkitys kuin ennen pelkän puhutun kielen oppimisella oli: ”se tekee ihmisestä ihmisen, sosiaalisen ja persoonallisen olennon” (Sarmavuori 2011, 16.) Sarmavuori listaa Elkinin, Trainin ja Denhamin (2003, 12) mukaan lukemisen hyötyjä seuraavasti:

Lukeminen

- tuottaa ideoita ja stimuloi luovuutta: lukijat ajattelevat luovasti tehdessään tekstin eläväksi mielikuvituksensa avulla
- stimuloi kuvittelua ja edistää älyllistä kehitystä
- kehittää kriittistä ja ajattelevaa mieltä
- auttaa refleктоimaan menneisyyttä ja tulevaisuutta
- auttaa ymmärtämään ihmisiä ja elämää
- avartaa kulttuurista ja etnistä tietoisuutta ymmärtämään moraalisia ja eettisiä arvoja ja koodeja
- edistää sosiaalista tietoisuutta eri alueista, yhteisöistä, ryhmistä
- auttaa katsomaan asioita muilta kannoilta, havaitsemaan ja ymmärtämään muiden ongelmia, edistää suvaitsevuuutta ja ymmärrystä
- auttaa osallistumaan muiden seikkailuihin ja ideoihin
- antaa aineksia lukijan oman persoonallisuuden ja ongelmien ratkaisemiseen, edistää itsetuntemusta

- tuottaa mielihyvää, hyvää oloa
- laajentaa horisonttia
- tarjoaa eskapismia.

Lukeminen laajentaa sanavarastoa. Nuori, joka ei lue vapaa-ajallaan, hallitsee vain runsaat 15 000 sanaa, kun taas lukevan nuoren sanavarastossa voi olla 50 000 - 70 000 sanaa. Lukutaito vaikuttaa kaikkeen oppimiseen. (Vilkman 2016.)

Aivotutkija Minna Huotilaisen mukaan lukeminen on hyvää vastapainoa nykyajan hektiselle työelämälle. Kirjojen lukeminen vaatii pitkäaikaista muistin käyttöä ja tarinan hallintaa. Pehdyttyäessä pitkään tekstiin mieli rentoutuu. Lukeminen parantaa ajattelua: se auttaa muistamaan, havaitsemaan ja ymmärtämään paremmin ja parantaa päätöksentekokykyä sekä lievittää stressiä. Sirpaleisen sosiaalisen median vastapainona kirjallisuuden lukeminen auttaa mieltä rentoutumaan. (Aarnio 2015.)

4 KIRJASTO AIKUISTEN LUKEMISEN EDISTÄJÄNÄ

1.1.2017 voimaan astunut uusi laki yleisistä kirjastoista edellyttää, että yleiset kirjastot tukevat lukemista. Sen toisen pykälän kolmannen kohdan mukaan kirjaston tavoitteena on ”edistää lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa”. Lisäksi lain kuudennen pykälän kolmas ja neljäs kohta määrittelee yleisten kirjastojen tehtäväksi ”edistää lukemista ja kirjallisuutta” sekä ”tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon.” (Finlex: Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016.)

Vaikuttaa siltä, että tällä hetkellä kirjastoissa keskitytään enimmäkseen lasten- ja nuorten lukemisen edistämiseen, painottuen taaperoihin ja alakoululaisiin. Lukutaito ja lukuinnostuksen herättely lasten keskuudessa on toki tärkeää, mutta myös aikuisten lukemisen edistämällä on seurannaisvaikutuksia lasten lukemiseen. (Sahavirta 2018, 59.)

Vaikka kirjaston tehtäväkenttä laajenee, on lukutaidon edistäminen ja lukemisharrastuksen tukeminen edelleen kirjastotyön ytimessä (Hietanen 2014, 2). Aikuisia kirjasto auttaa lukutaidon monipuolistamisessa tarjoamalla laajasti erilaista luettavaa. Lisäksi kirjasto voi tutustuttaa aikuisia lasten ja nuorten mediamaailmaan. (Hietanen 2014, 43.) Kirjaston on kyettävä käyttämään monipuolisia menetelmiä lukemaan innostamisessa ja johdatettava uusien löytöjen ja oivallusten pariin (Hokkanen 2015, 22).

4.1 Kirjaston tämänhetkisiä toimenpiteitä aikuisten lukemisen edistämiseksi

Asiantuntevan kirjastohenkilökunnan tehtävänä on antaa myös aikuislukijoille apua uusien lukukokemusten löytämiseen ja tarjota tuoreita, hyviä lukuvinkkejä (Hietanen 2014, 32). Matalan osallistumiskynnyksen tapahtumat, kuten avoimet lukupiirit ja illat, joissa kirjastoammattilaiset esittelevät vähemmän tunnettua kaunokirjallisuutta, voivat innostaa aikuislukijoita lukemisen pariin (Hietanen 2014, 43–44).

Kirjastotapahtumista myös esimerkiksi kirjailijavierailut, aineistoesittelyt, musiikkitapahtumat ja runohetket voivat edistää aikuisväestön lukemisharrastusta. Aineiston esillepano sekä ammattitaitoinen kokoelmatyö auttavat aikuislukijoita löytämään mieluista luettavaa. (Hietanen 2014, 44.)

Kirjastoammattilaiset kokoavat ja käyttävät erilaisia e-aineistoja ja tietokantoja, jotka helpottavat kirjallisuuden löytämistä. Verkkokirjastot tarjoavat monia hakumahdollisuuksia

ja erilaisten teemojen ja aiheiden ympärille koottuja aineistovinkkejä. Sähköisten sisältöjen näkyvyyttä tulisi kuitenkin pohtia ja markkinoida niitä tehokkaasti esimerkiksi kirjastotilan infotauluja hyödyntäen. (Hietanen 2014, 32.)

Sosiaalisella lukemisella tarkoitetaan ”lukemistoimintoja, joihin liittyvät toiset ihmiset”. Sosiaaliseseen lukemiseen liittyy perinteistä yhdessä lukemista sekä kirjasta keskustelemista, mutta myös laajasti verkottuneita toimintoja, jotka liittyvät tiedon jakamiseen ja vastaanottamiseen. Digitaalinen aika mahdollistaa sosiaalisen lukemisen uuden tulemisen. Kirjastolle sopii sosiaalisen lukemisen tukeminen, koska sosiaalinen lukeminen mahdollistaa asiakkaille kiinnostavan kirjallisuuden helpomman löytämisen ja uusia lukukokemuksia. Kirjaston sosiaalinen lukeminen voi houkutella uusia käyttäjiä. (Heikkilä, Laine, Nurmi 2013, 2.)

Jotkin kirjaston verkkopalvelut, esimerkiksi Pirkanmaan alueen PIKI-verkkokirjasto, mahdollistavat erilaisia tärkeitä sosiaalisen lukemisen piirteitä, kuten luetun pisteyttämisen, suosittelun, keskustelemisen ja sisältöjen jakamisen sekä oman lukuhistorian keräämisen (Hietanen 2014, 19). Erilaiset sosiaalisen tai yhteisöllisen lukemisen muodot ja lukukokemusten jakaminen ja vertailu muiden kanssa ovat saamassa yhä enemmän suosiota (Hokkanen 2015, 22–23).

Pääkaupunkiseudun yleisten kirjastojen Helmet-lukuhaaste on saanut alkunsa vuonna 2015 ja siitä lähtien se on julkaistu joka vuosi. Helmet-lukuhaaste on koko vuoden kestävä lukuprojekti, joka sisältää 50 erilaista tapaa valita itselleen uutta ja innostavaa luetavaa. Haastetta kuvataan leikkimieliseksi ja stressittömäksi ja jokainen voi osallistua siihen omalla tyylillään. (Helmet-kirjastojen www-sivut 2019.)

Lukuhaasteen kokoa joukko kirjastoammattilaisia, mutta suuri osa haastekohdista on saatu lukuhaasteen osallistujilta ehdotuksina. Sosiaalinen lukeminen on tärkeä osa haastetta. Haasteesta keskustellaan paljon sosiaalisessa mediassa ja osallistujat kertovat myös keskustelewansa ystävien ja tuttavien kanssa haasteesta ja lukemastaan. (Helmet-kirjastojen www-sivut 2019; Soininen & Utriainen 2014.)

Lukuhaasteen osallistujille tehtyjen kyselyiden perusteella näyttää vahvasti siltä, että haaste on ollut erittäin onnistunut ja lisännyt aikuisväestön lukemista. Lisäksi sen ympärille on syntynyt vankka sosiaalisen lukemisen yhteisö. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjänä -raportin Helmet-lukuhaastetta koskeva kappale kertoo syitä lukuhaasteen menestykseen: ”Lukuhaasteen onnistumisen takana on neljän kaupunginkirjaston seudullinen yhteistyö ja sitä kautta näkyvyys myös eri kirjastotiloissa, aktiivinen

sometyöskentely, pitkäjänteisyys yhden vuoden kampanjoinnin sijaan, haasteeseen osallistujien aktiivisuus ja uskollisuus sekä lukemisen ympärille luotu rento ja pelillinen ilmapiiri.” (Soininen & Utriainen 2014, 50.)

Novellikoukut ovat kirjastojen säännöllisesti järjestämiä tapahtumia, jonne tullaan kuuntelemaan ääneen lukemista käsityön kanssa tai ilman. Tarinankerronnan, yhteisöllisyyden ja käsillä tekemisen yhdistelmä on viehättänyt monia ja innostanut mukana olleita lukemisen pariin. Novellikoukut on suunnattu kaikille tarinoista kiinnostuneille ja ne on hyvä sijoittaa kirjastotilassa niin, että kuka vain voi istahtaa hetkeksi kuuntelemaan myös ilman käsityötä. Novellikoukkuja voidaan markkinoida rohkeasti eri ikäryhmille ja esimerkiksi Kallion kirjastossa mukana on paljon 25-35 -vuotiaita. (Mölläri 2014, 52; Kirjastot.fi tapahtumapankki 2019.)

Turun kaupunginkirjastossa oli käytössä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaan kuuluvan ammattiharjoitteluni aikana keväällä 2017 Lukuresepti-palvelu. Siinä kirjastonkäyttäjä vastasi lomakkeeseen, jossa kyseltiin hänen lukutottumuksistaan ja toiveistaan. Kerrotun perusteella asiakkaalle suositeltiin kirjastoaineistoa. Valmiin reseptin sai noin viikon kuluessa joko kirjaston neuvonnasta tai sähköpostitse.

Lukureseptien tapaan toimii Kaarinan kaupunginkirjaston pääkirjastossa juuri käyttöön tullut Kirjavelho-palvelu. Kirjastoammattilainen laatii asiakkaan toiveiden pohjalta korkeintaan 10 kohdan suosittelulistan. Velholle voi halutessaan myös varata henkilökohtaisen keskusteluajan. Kirjavelhon lisäksi käyttöön on otettu myös Musa- ja Leffavelho. (Kaarinan kaupunginkirjaston www-sivut 2019.)

Kirjastot ovat innostaneet hyllyjen tutkimiseen, ajanviettoon kirjastossa ja luovuuden käyttöön myös niin sanotuilla kirjanaamoilla. Amerikassa vuonna 2011 toteutettu ”Put your face in a book” -kilpailu kannusti nuoria visualisoimaan itsensä osaksi kirjan kantta, ottamaan valokuvan ja jakamaan sen sosiaalisessa mediassa. Samalla voi tehdä yllättäviä ja kiinnostavia löytöjä. (Hokkanen 2015, 26.)

Yleisissä kirjastoissa aikuisten lukemista edistetään tällä hetkellä siis muun muassa lukupiirien, kirjailijavierailujen, kirjallisuusaiheisten tapahtumien, Novellikoukkujen, luku-neuvojen tai -valmentajien, aikuisille suunnatun kirjavinkkauksen sekä aineiston esille-tuomisen avulla. Kohderyhmänä vaikuttaa usein olevan jo kirjastoa käyttävät vakiasiakkaat ja säännölliset lukijat. (Sahavirta 2014, 66.)

4.2 Kirjaston uusia keinoja lukuharrastuksen tukemiseksi

Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen myötä Turun kaupunginkirjastossa on tehty uusia kokeiluja nuorten aikuisten lukutaidon ja -innon edistämiseksi. Ideoita ja sisältöjä on ammennettu sanataiteen menetelmistä. ”LUO kirjasto” -kerhossa on kokeiltu esimerkiksi meditaatiokirjoittamista ja omaelämäkerrallista kirjoittamista ja vinkattu aineistoutuuksista osallistujien mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Uusia kirjallisia elämyksiä on voinut tulla kokemaan uuteen ”Lyhyet erikoiset” – lyhyiden tekstien lukupiiriin, jossa luettavaksi ei valikoidu tiiliskiviä. (Lukemattomat mahdollisuudet hankkeen www-sivut 2019.)

Veera Kivijärvi kirjoittaa kirjallisuuskritiikin verkkolehti Kiiltomadossa (26.10.2019) kirjallisuuslähtöisestä sanataiteesta. Sanataidetyössään hän kertoo keskittyvänsä osallistujille tuttuihin tarinoihin ja kuvastoihin eikä oleta osallistujien harrastaneen aiemmin kirjoittamista tai lukemista. Kirjallisuutta ja muita tekstejä tutkitaan sanataidetyöpajoissa esimerkiksi kirjoittaen, näytellen, sanellen, räpäten tai keskustellen. ”Sanataiteen moottoreina” on käytetty kirjojen lisäksi esimerkiksi reseptejä, biisilyriikoita ja mediatekstejä. (Kivijärvi 2019.)

Lukemattomat -hankkeeseen kuuluvan Lukuohjauspolun kehittämiseen on kuulunut työpajoja, joissa lukemaan tottumattomien kanssa on etsitty toimintatapoja ja motivointikeinoja lukemaan innostamiseen ja tavoiteltu heitä kiinnostavia tapoja tekstien äärellä viihtymiseen. Nuorille aikuisille on järjestetty heitä varten räätälöityjä kirjastokierroksia. (Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen www-sivut 2019.)

Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen mielenkiintolähtöisten kirjastopalveluiden kehittämistyön tuloksena on syntynyt korttipakka, jonka nimenä on ”Lukemattomat ideat mielenkiintolähtöisesti”. Korttien avulla on tarkoitus saada työkaluja mielenkiintolähtöisen työskentelyn toteuttamiseen kirjastossa ja ne muun muassa esittelevät erilaisia työpajamenetelmiä, joita lukemattomien nuorten aikuisten lukemaan innostamisessa voidaan hyödyntää. (Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen www-sivut 2019.)

5 TYÖMENETELMÄT

5.1 Havainnointi tutkimusmenetelmänä

Havainnointi on laadullisessa tutkimuksessa haastatteluiden lisäksi toinen yleinen aineistonkeruumenetelmä. Havainnointi voidaan valita tutkimusmenetelmäksi, jos tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän tai ei lainkaan. Havainnoinnin avulla voidaan kytkeä muita aineistonkeruumenetelmiä paremmin saatu tieto sen kontekstiin ja siten asiat on helpompi nähdä oikeissa yhteyksissään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81; Grönfors 2001, 124–127.)

Voidaan ajatella haastattelujen tuovan esiin ilmiöön tai asiaan liittyvät normit ennemmin kuin normiin liittyvän käyttäytymisen, jolloin havainnointi saattaa paljastaa ristiriidan. Toisaalta haastattelut saattavat päinvastoin selventää käyttäytymistä. Joka tapauksessa tutkittavasta ilmiöstä saatavaa tietoa voidaan monipuolistaa havainnoinnin avulla. (Grönfors 2001, 128.)

Havainnoinnin muotoja ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistuva havainnointi ja osallistava havainnointi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81–82). Havainnoinnin asteet vaihtelevat piilohavainnoinnista, jossa tutkija on täysin häivytetty tutkimuksen kohteiden tietoisuudesta aina havainnointiin totaalisen osallistumisen kautta, jolloin tutkija voi olla esimerkiksi yhteisön luonnollinen jäsen tai väräytynyt sinne tutkimusta varten (Grönfors 2001, 129–132).

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisessa vuorovaikutuksessa tutkimuksensa tiedonantajien kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2001, 82). Tätä opinnäytettä varten Lukenattomat mahdollisuudet -ideapajoissa tekemäni havainnointi voidaan lukea osallistuvaan havainnointiin, koska olin opinnäytteen tekijänä aktiivisesti mukana yhtenä osanottajana tilaisuudessa.

5.2 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelu on joustava menetelmä, joka sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Koska haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan

kanssa, voidaan tiedonhankintaa suunnata vielä itse tilanteessa. Vastausten taustalla olevia motiiveja saatetaan saada esiin. Haastattelussa voidaan huomioida myös ei-kielelliset vihjeet, jotka saattavat auttaa ymmärtämään vastauksia ja joskus jopa merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.)

Haastattelu voidaan valita tutkimusmenetelmäksi, kun halutaan korostaa ihmistä subjektina tutkimustilanteessa. Haastateltava on merkityksiä luova aktiivinen osapuoli tutkimuksessa. Haastattelu on hyvä valinta silloin, kun tiedetään tutkimuksen aiheen tuottavan monitahoisia ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia. Haastattelutilanteessa on mahdollista selventää ja syventää saatavia tietoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Teemahaastattelu tarkoittaa puolistrukturoitua haastattelua eli sen voidaan ajatella olevan lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Puolistrukturoiduissa menetelmissä lyödään lukkoon jokin näkökohta, mutta jätetään haastatteluun myös väljyyttä. Haastattelijalla voi tarvittaessa esimerkiksi vaihdella kysymysten järjestystä tai sanamuotoa. Haastattelussa keskustellaan tietyistä teemoista, mutta haastateltavat vastaavat omin sanoin ilman, että vastauksia olisi sidottu tiettyihin vastausvaihtoehtoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.)

Tietyt keskeiset teemat ohjaavat haastattelun kulkua yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tarkoitus on, että kuuluviin tulee haastateltavien oma ääni, heidän elämysmaailmansa sekä tulkinnat ja merkitykset, joita he antavat asioille. Teemahaastattelu ottaa huomioon myös sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Puolistrukturoidun menetelmän teemahaastattelusta tekee se, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille samat. Kuitenkaan teemahaastattelussa kysymysten muoto ja järjestys eivät ole tarkkaan määritellyt niin kuin strukturoidussa lomakehaastattelussa. Teemahaastattelu ei myöskään ole täysin vapaa, kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

6 LUKEMATTOMAT MAHDOLLISUUDET -IDEAPAJAT

Turun kaupunginkirjaston pääkirjastossa järjestettiin Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeeseen liittyvä ideapaja kirjastoammattilaisille 24.5.2019. Opinnäytteen tekijänä olin ideapajassa mukana tekemässä osallistuvaa havainnointia. Pajan tarkoituksena oli kutsua kirjaston työntekijät yhdessä pohtimaan keinoja, joilla kirjasto voisi tukea lukemaan tottumattomia ja kirjastoa vain vähän käyttäviä nuoria aikuisia lukemisen pariin. Pajaan osallistui noin kaksikymmentä kirjaston työntekijää aina harjoittelijoista palvelupäälliköihin asti.

Toinen Lukemattomat mahdollisuudet -ideapaja järjestettiin 28.11.2019. Tein osallistuvaa havainnointia myös tässä ideapajassa. Toisen pajan aiheena oli selkokielisen aineiston hyödyntäminen kirjallisuuslähtöisessä toiminnassa. Lisäksi pajassa ideoitiin heikosti lukevien palveluita vuodelle 2020. Osanottajia tässä pajassa oli reilusti ensimmäistä pajaa vähemmän, mutta osallistujat olivat aktiivisia ja keskustelu vilkasta.

6.1 Kevään 2019 ideapaja

Ideapaja koostui Turun kaupunginkirjastossa Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen projektisuunnittelijana toimivan Veera Kivijärven alustuksesta, jossa hän esitteli hanketta sekä kahdesta muusta kirjastoammattilaisen aihetta koskevasta alustuksesta. Alustusten jälkeen alkoi yhteiskehittely pienryhmissä keskustellen.

Ensin mietittiin kirjaston vahvuuksia ja kehittämiskohteita nuorten aikuisten palveluissa. Tehtävänä oli listata vahvuuksia ja kehittämistarpeita kahteen sarakkeeseen. Kehittämiskohteiksi ideapajaan osallistuneet kirjastolaiset nimesivät kirjaston imagon siinä mielessä, että heikosti lukevat nuoret aikuiset eivät koe kirjaston välttämättä tarjoavan heille juurikaan palveluita. Kirjastossa ei ehkä tunnisteta lukemisen esteitä, niiden monimuotoisuutta eikä tunneta tarpeeksi heikosti lukevien kiinnostuksen kohteita. Lisäksi kehittämiskohteeksi tuotiin esiin tiedotus. Nuoria aikuisiakin kiinnostavia palveluita ja tapahtumia löytyy, mutta tieto niistä ei tavoita potentiaalisia tulijoita. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Vahvuuksina tuotiin esiin kirjaston laadukas ja monipuolinen aineisto ja siihen liittyvät vinkkaukset ja lukupiirit. Kirjastolaiset kokivat, että heillä on vahva ammattitaito

aineistoihin ja tapahtumien järjestämiseen liittyen. Vahvuutena nähtiin lisäksi kirjastolaisten luovuus ja innostuneisuus sekä motivoituneisuus osaamisensa kehittämisessä. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Ratkaisuehdotuksia lukemattomien nuorten aikuisten kirjastopalveluiden kehittämiseksi nousi esiin runsaasti. Tärkeänä pidettiin entistä tiiviimpää sidosryhmätyöskentelyä ja kirjastolaisten jalkautumista, jotta nuoriin aikuisiin tutustuttaisiin entistä paremmin. Heikosti lukeville voitaisiin järjestää henkilökohtaisia lukuohjaustilanteita. Kirjastolaiset toivottivat tervetulleiksi koulutukset, jotka auttaisivat heikosti lukevien tunnistamisessa ja ohjaamisessa. Jos aineistot olisivat esillä muuallakin kuin kirjaston seinien sisäpuolella, voisi se auttaa kirjaston tulemista tutummaksi myös kirjastoa käyttämättömälle nuorelle aikuiselle. Tiettyjä kirjaston tapahtumia voisi kohdentaa nimenomaan nuorille aikuisille ja markkinoida niitä heidän suosimissaan sosiaalisen median kanavissa. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Seuraavana tehtävänä ideapajassa oli hahmokorttien avulla asettua lukemattoman nuoren aikuisen nahkoihin ja mieltä kirjastopalveluita hänen näkökulmastaan. Hahmokorttitehtävässä kullekin pienryhmälle jaettiin valmiilla korttipohjalla kuviteltu henkilöahmo, joista etunimen lisäksi kerrottiin pieniä yksityiskohtia, kuten koulutustausta ja perhetausta. Hahmokorttitehtävä sai kirjastolaiset näkemään moninaisia syitä lukemattomuuden takana ja toisaalta pohtimaan, miten kirjastopalvelut voisivat osaltaan olla vähentämässä lukemisen esteitä. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Lukemisesta innostumisen esteiksi kirjastolaiset löysivät hahmokorttien pohjalta ainakin keskittymisvaikeudet, lukihäiriöt, lukemisen kulttuurin puutteen kotona, ammattikoulun tai työpaikan kulttuurin, negatiiviset mielikuvat lukemisesta ja sen, ettei lukemisen hyötyjä tunnusteta, käsityksen itsestä heikkona lukijana, pelot lukemista kohtaan, kiinnostavan aineiston löytämisen vaikeuden, oman ajan puutteen, taloudelliset haasteet ja mielenterveyden haasteet. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Kirjastolaiset ajattelivat, että lukemattomia voisi mahdollisesti tavoittaa oppilaitosten, neuvoloiden, työ- ja elinkeinotoimiston, erilaisten yhdistysten, sosiaaliohjaajien, päihdekuntoutusten ja sosiaalisen median kautta sekä järjestämällä pop-up -kirjastotoimintaa. Olemassa olevista kirjastopalveluista kirjastolaiset näkivät, että lukemattomat voisivat, lukemisen esteestä riippuen, hyödyntää muun muassa Celia-kirjaston palveluita, musiikkikirjaston konsertteja ja vierailuja, lainattavia soittimia, selkokirjoja ja monikielistä kokoelmaa. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Tässä vaiheessa esille nousi uusia ideoita lukemattomien palveluista. Niitä olivat muun muassa lukuvalmentajan vastaanotto, nuorten naisten oma lukupiiri, pienryhmät tukea tarvitseville lukijoille, kirjaston virtuaaliesittelyt, lukemaan tottumattomille suunnatut kirjastokierrokset ja aineistovinkkaukset sekä katu-uskottavat roolimallit lukemisen edistäjinä. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 19.6.2019.)

Ideapajan havainnoinnissa käytin apuna Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen projektipäällikön Ritva Hyttisen laatimaa ”Ohjaajan itsearviointi kirjastojen ohjaustilanteisiin/kokonaisuuksiin” -arviointikehikkoa, joka löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (Liite 2.). Havainnointiini perustuen ideapaja oli kirjastolaisille antoisa. Ideapajan suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaihe oli onnistunut, koska ideapajan suunnittelussa oli selkeästi asetettu ryhmälle sopivat tavoitteet ja rakennettu tarvetta vastaava kiinnostava sisältö. Toteutusvaiheessa näkyi aktiivinen vuorovaikutus ja ohjaustilanteen rytmitys oli mielekäs, koska ideapajassa oli sopivasti vaihtelua pienryhmissä tehdyn yhteiskehittelyn tai työpajatoiminnan ja asiapitoisen sisällön välillä. Havainnointini perusteella osallistujista näkyi innostuneisuus aktiivisen keskustelemisen ja osallistumisen kautta. Ohjaustilanteen ilmapiiri ideapajassa oli luova ja sisälsi toiminnallisia menetelmiä, jolloin pajaan osallistuneet kirjastolaiset käyttäytyivät toisiaan kannustaen ja uutta tietoa omaksuen.

Ideapajassa saavutettiin havainnoinnin pohjalta osallistujien tarpeisiin sopivat tavoitteet ja saatiin suunniteltu pienryhmätyöskentely toteutetuksi. Ryhmä reflektoi innostuneesti ja jäi hyvillä mielin odottamaan ideoiden jatkokehittelyä tulevassa Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajassa sekä kiinnostui ideapajan aikana esitellystä Lukuohjaajakoulutuksesta, koska siitä ja siihen mukaan ilmoittautumisesta kyseltiin lisätietoja. Havainnointiini perustuen kirjastoammattilaiset kokivat ideapajan hyödylliseksi ja sen annin merkitykselliseksi omassa työssään, koska tilaisuudessa kirjastoammattilaiset kertoivat kipaavansa asiantuntijuutta, verkostoitumista ja koulutuksia osatakseen paremmin tukea lukemaan tottumattomia nuoria aikuisia.

6.2 Syksyn 2019 ideapaja

Toinen Lukemattomat mahdollisuudet -ideapaja järjestettiin 28.11.2019 jälleen Turun pääkirjaston Studioissa. Paja alkoi selkokirjailija Sanna-Leena Knuutilan koulutuksella ”Sytytä lukuilo selkokirjalla”. Koulutus käsitteli selkokielen aineiston hyödyntämistä kirjallisuuslähtöisessä toiminnassa. Knuutila esitteli uutta ja mielenkiintoista selkoaineistoa vinkaten kirjastolaisille, millaisten kohderyhmien kanssa niitä olisi mielekkäintä

hyödyntää. Lisäksi Knuutila demonstroi erilaisia konkreettisia harjoituksia, jotka sopivat kirjallisuuslähtöiseen työpajatoimintaan. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Selkokielistä kirjallisuutta julkaistaan Suomessa vähän, vaikka sille olisi kova kysyntä. Julkaistut selkokirjat ovat kuitenkin tasokkaita ja palvelevat monenlaista lukijakuntaa. Selkoaineiston lainamäärät ovat Turun kaupunginkirjastossa selvästi nousussa. Knuutilan selkokirjallisuusaiheinen koulutus tarjosi lukuisia ideoita osallistujia aktivoivien ja toiminnallisten työpajojen ja tapahtumien järjestämiseen selkoaineistoa hyödyntäen. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Koska Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen tavoitteena on heikosti lukevia nuoria aikuisia tukevien palveluiden juurruttaminen osaksi kirjaston palveluvalikoimaa, pohdittiin ideapajassa hieman tulevaisuuden näkymiä ja sitä, millaisia heikosti lukevien palveluita kirjastolla voisi edelleen olla käytössä myös Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen jälkeen. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Pajassa oli mukana käynnissä olevaan Lukuohjaajakoulutukseen osallistuvia kirjastoammattilaisia, jotka kertoivat suunnitelmistaan työpajaohjausten suhteen. Erilaisille heikosti lukevien ryhmille suunnattujen työpajojen voidaan nähdä toimivan hyvänä pohjana kirjaston pysyvien palveluiden kehittämisessä. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Suunnitteilla oli Tekstitehdas-tekstityöpaja, jossa keskityttäisiin osallistujia motivoiviin ja heitä hyödyttäviin aineistoihin ja tekstilajeihin aina ryhmän tarpeiden mukaisesti. Työ- ja elinkeinotoimiston ja sosiaalityön ohjaajat tai muut mahdolliset yhteistyökumppanit voisivat pyytää Tekstitehdas-tekstityöpajatoimintaa omille ryhmilleen kirjastolaisista kootulta työryhmältä. Lisäksi rakenteilla oli ainakin lyhyiden selkokielisten tekstien lukupiiri maahanmuuttajille. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Yhteistyössä kaupunginkirjaston ja kirjastoalan opiskelijoiden kanssa toteutettava aikuisten lukudiplomi ja Lukuappro järjestettiin ensimmäisen kerran syksyllä 2019 ja sitä olivat mukana toteuttamassa Turun ja Seinäjoen ammattikorkeakoulujen kirjastoalan opiskelijat. Yhteistyökumppanina Lukuapprojen järjestämisessä kirjasto on oivallinen ja idea vaatii uutta toteutusta. Ideapajassa syntyi myös uusi konsepti, jonka aiheena olisi tulevaisuuden muistelu. Työpajoissa keskityttäisiin vaihtuvien teemojen kautta tulevaisuuden minään ja omaan kuviteltuun kokemukseen tulevaisuuden ilmiöistä. Nuorille

aikuisille markkinoiduissa työpajoissa olisi mukana toiminnallisia harjoituksia ja aineistovinkkejä. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Kokeiltuja ja toimivaksi havaittuja palvelukonsepteja vuoden varrelta olisi hyvä jatkaa. Esimerkiksi Aisti kaupunki – luovan kirjoittamisen kesäkerho osoittautui suosituksi keuhällä 2019. Monenlaisille kohderyhmille suunnattuja työmuotoja, vinkkauksia, kirjastokierroksia ja työpajakokonaisuuksia, jotka ovat osoittautuneet osallistujille mieluisiksi, tullaan kokoamaan syksyllä 2020 ilmestyvään käsikirjaan. (Veera Kivijärvi, sähköpostikeskustelu, 28.11.2019.)

Alun perin ajattelin, että Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajan syksyn toteutuksessa olisi ollut tarkoitus jatkokehittää kevään 2019 ideapajassa esiin nousseita ideoita. Ideapajan ohjelma oli sittenkin toisenlainen, mutta jälleen Ohjaajan arviointikehikkoa havainnoinnissa hyödyntäen voidaan todeta, että pajaan oli joka tapauksessa rakennettu osallistujien tarpeita vastaava kiinnostava sisältö eli ideapajan suunnittelu oli onnistunut.

Selkokielineinen aineisto on monelle kirjastolaiselle edelleen melko vierasta ja pajassa kuultiin joskus käyneen niinkin, ettei kirjastoammattilainen tiedä, minne selkoaineisto on kirjastossa sijoitettu tai että se on vaikeasti asiakkaan löydettävissä. Osallistujissa oli havaittavissa aitoa mielenkiintoa selkoaineistojen hyödyntämistä kohtaan ja kun kuultiin näytetekstikohtia kouluttajan mukana olleista selkokirjoista, monet vaikuttavat selkokirjoista: ne näyttäytyivät koulutuksen jälkeen eri valossa ja niistä kyseltiin kouluttajalta lisätietoja. Näytetekstien lukemisen jälkeen todettiin, että myös selkoaineistossa on abstrakti taso, syvyyttä ja kaunokirjallista ansioituneisuutta. Kävi ilmi, että selkoaineisto voi olla hyödyllinen työkalu heikosti lukevien kohderyhmän kanssa työskentelevälle, minkä ansiosta ilmapiiri oli luova ja innostunut.

Ideapaja sisälsi jälleen toiminnallisia menetelmiä, mikä havainnointini pohjalta piti yllä osallistujien mielenkiintoa ja sai aikaan keskusteluja innovatiivisessa hengessä. Selkokirjojen hyödyntämisen osuus vei suurimman osan ideapajan ajasta, vaikka olikin osallistujille antoisa. Näin ollen lukemattomien nuorten aikuisten palveluiden tulevaisuuden käsitteleminen jäi aavistuksen pintapuoliseksi. Ryhmän pieni koko vaikutti myös siihen, ettei uusien tekstitaito- tai taidelähtöisten tekstipajojen konseptien ideointi saanut täyttä tuulta alleen, minkä ohjaajakin kyllä huomasi. Kun osallistujat suuntasivat katseensa pois tehtäväpapereista, vuorovaikutus ideapajan teemoista kiinnostuneiden kirjastoammattilaisten kesken kuitenkin alkoi synnyttää keskustelua ja uusia ideoita hyvässä hengessä.

Ideapaja päättyi toiveikkaisiin tunnelmiin siitä, että tulevaisuuden kirjastoammattilaiset ovat kiinnostuneita erilaisista lukemisen esteistä ja toimenpiteistä niiden helpottamiseksi. Ymmärrys aiheesta oli lisääntynyt osallistujien keskuudessa. Yhtenä syynä siihen on ainakin se, että mukana oli Lukuohjaajakoulutukseen osallistuneita, jotka koulutuksensa aikana ovatkin opiskelleet heikkojen lukijoiden tunnistamiseen ja palvelutarpeisiin liittyviä asioita. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke on aikaansaanut myös enemmän keskustelua kirjastolaisten kesken ylipäänsä lukemaan tottumattomista nuorista aikuisista ja heidän tukemisestaan.

7 LUKEMAAN TOTTUMATTOMIEN KOKEMUKSET

7.1 Teemahaastattelujen toteutus

Koska tutkimuksen tavoitteena oli ymmärryksen lisääminen kohderyhmästä eli lukemaan tottumattomista nuorista aikuisista, tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tilastollisiin analyyseihin kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä, vaan tarkoituksena on kuvata jotakin ilmiötä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, että ihmiset laativat kysymyksiä ja tekevät tulkintoja sen hetkisen ymmärryksensä mukaisesti ja siitä näkökulmasta, jonka he kulloinkin ovat valinneet. Myös tutkijan arvot vaikuttavat siihen, miten tutkija ymmärtää tutkimiaan ilmiötä (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2000, 151–152.)

Laadullisessa tutkimuksessa tarkoitettavan ymmärryksen saamiseksi on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä tai heillä on kokemusta asiasta. Tiedonantajien valinnan tulee siis olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.) Aineisto ja tutkimusongelma ovat laadullisessa tutkimuksessa tiiviissä vuoropuhelussa keskenään (Ruusuvoori, Nikander, Hyvärinen 2010, 13).

Lukemattomat mahdollisuudet -hanke oli aiemmin tehnyt yhteistyötä Turussa toimivan Peltolan ammattikoulun kanssa ja järjestänyt koulun opiskelijoille lukemiseen liittyviä työpajoja. Näin ollen oli syytä olettaa, että sopivia haastateltavia eli lukemaan tottumattomia nuoria aikuisia voisi löytyä Peltolan ammattikoulusta. Koulun äidinkielen lehtorin Mari Teinilä-Achrénin yhteystiedot järjestyivät hankkeen kautta. Sovin haastatteluista lehtorin kanssa sähköpostitse ja haastattelut toteutuivat Peltolan ammattikoulussa 30.10.2019.

Teemahaastattelun kysymysrunkoa oli arvioitu Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen tapaamisessa. Olin tehnyt myös testihaastattelun, jossa haastattelutilannetta demonstroitiin niin, että opinnäytteen tekijän opiskelutoveri näytteli lukemaan tottumattonta nuorta aikuista. Näiden toimenpiteiden pohjalta muokkasin haastattelukysymysrunkoa.

Tein haastattelut Peltolan ammattikoulun opettajien taukotilassa ja nauhoitin ne älypuhelimien ääninauhurilla. Alkavilla oppitunneilla lehtori kysyi luokiltaan vapaaehtoisia

haastateltavia. Ensimmäiseksi haastateltavaksi valikoitui 22-vuotias toisen vuoden auto-alan opiskelija ja toiseksi haastateltavaksi 16-vuotias metallialan ensimmäisen vuoden opiskelija. Kummatkin haastateltavat olivat nuoria miehiä. Haastateltaviin viitataan tässä opinnäytetyössä merkinnöillä H1, joka tarkoittaa ensimmäistä haastateltavaa ja H2, joka viittaa toisena haastateltuun henkilöön.

7.2 Haastatteluaineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Aineistoa analysoidaan tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman valossa. Laadullisen tutkimuksen aineisto käydään läpi erotellen ja merkiten asiat, jotka sisältyvät siihen, mistä juuri tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Aineiston litterointi auttaa aineiston jäsentämisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93.) Litteroinnilla tarkoitetaan aineiston puhtaaksikirjoittamista eli purkamista tallenteista tekstiksi. Litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimustehtävästä ja tutkimusotteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138–140.) Koska tätä opinnäytetyötä varten tehdyt haastattelut olivat melko lyhyitä, noin kymmenestä viiteentoista minuuttia kestoiltaan, ne litteroitiin sanasta sanaan.

Aineiston käsittely ja analyysi aloitetaan mahdollisimman pian sen keräämisen jälkeen. Analyysitavaksi valitaan sellainen, joka tuo parhaiten vastauksen ongelmaan tai tutkimustehtävään. (Hirsjärvi ym. 2000, 209–210.) Aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyyppitellään. Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan. Aineistosta etsitään tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Teemahaastattelussa käytetyt teemat voivat muodostaa jäsenyyksen aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Tämän tutkimuksen haastatteluaineisto teemoiteltiin siten, että aineistosta eroteltiin haastateltavien puheesta esille nousseita lukemisen haasteita ja syitä lukuhaluttomuudelle, esiin tulleita lukemisen muotoja, lukemisen hyötyjä, harrastuksia, kirjastoon liittyviä ajatuksia ja haastateltavien kehitysehdotuksia kirjaston ja lukemisen suhteen. Aineisto ja tutkimusongelma ovat laadullisessa analyysissä tiiviissä vuoropuhelussa keskenään (Ruusuvuori ym. 2011, 13).

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Mitä syitä lukuhaluttomuudelle on?
2. Mitä haasteita nuori aikuinen lukemisen suhteen kokee?

3. Millaisena lukeminen näyttäytyy nykypäivänä nuorelle aikuiselle erilaisten muiden aktiviteettien kutsuessa ympärillä?
4. Miten kirjasto voisi innostaa lukemaan tottumattomia nuoria aikuisia lukemisen pariin?

Haastattelukysymysrunko, joka löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (Liite 1.), sisälsi kolme teemaa. Ensimmäisen teeman aiheena oli lukutottumukset. Toinen teema käsitteli haastateltavan ajatuksia lukemisesta ja hänen identiteettiään. Kolmannessa teemassa kartoitettiin aluetta kirjasto ja lukeminen. Kukin teema sisälsi alakysymyksiä, jotka muokantuivat hieman haastattelun aikana.

Ensimmäisen teeman eli lukutottumusten haastatteluvastausten perusteella haastateltavien lukeminen oli vähäistä. Vaikka aluksi saattoi vaikuttaa, etteivät he lue lainkaan, paljastui jatkokysymyksissä kuitenkin uutisotsikoiden, pienten uutispätkien, kavereiden sosiaalisen median päivitysten, sarjakuvien, meemien ja äidinkielen tehtävän lukemista sekä verkossa tehtävän tiedonhaun yhteydessä tapahtuvaa lukemista.

Et se on tavallaan tulee siinä niinku sitten esiin jos kotona istuu ja juo kahvia ja tälleen näin ja sitten tulee joku sanomalehti esiin jostain ja jos siinä on jotain jänniä kohtia ni sitte. Ni sitte luen mut en muuten. (H1).

Meemejä. En mä muuta oikeastaan (lue). (H2).

Yhtää kirjaa en oo varsinaisesti luku. (H1).

Kysyttäessä, mikä haastateltavan omasta mielestä on lukemista, mielsi ensimmäinen haastateltava lukemisen olevan lähinnä kirjojen tai pidempien tekstien lukemista.

Mun näkemys on että lukee niinku kirjoja eli sitten niinku pitempää tekstiä. Että niinku tyylillä jonku yhe aa nelosen kokosen sivun lukee. (H1).

Toinen haastateltava kertoi syitä, miksi kokee sarjakuvien lukemisen pitkiä tekstejä helpompana. Kun tekstiä on vähän ja siellä täällä sivua ja lisäksi kuvia on mukana, on lukeminen hänelle mieluisampaa.

Ne (sarjakuvat) on niinku helpompi. Ne on pienissä puhekuplissa ja muutama lause siellä sun täällä ja niinku se on kiinnostavampi enemmän kun siinä on vielä ne kuvatki laitettu siihen. (H1).

Päivittäin omaksi ilokseen paperilta tai verkosta haastateltavat lukivat meemejä, uutisotikoita ja kavereiden somepäivityksiä.

Nojoo. Sillee. Instagramis mä luen niit (kavereitten päivityksiä). (H2).

Kyl mä niitäki (somepäivityksiä) kattelen sillai et. Niis ei pahasti tekstiäkää ikinä oo et. (H1).

Ja sitte oon lukenut jotai pieniä pätkiä uutisia ja näi että. (H1).

Toisen teeman käsittely teemahaastattelussa alkoi kysymyksellä vapaa-ajan vietosta. Vapaa-aika kului ensimmäisellä haastateltavalla kavereiden kanssa ja toisella pelaamisen ja meemien parissa. Harrastuksista kysyttäessä molemmat haastateltavat kertoivat, ettei heillä ole erityisiä harrastuksia.

No mä oon niinku kotona kavereitten kanssa ja pyöritään siellä sun täällä että. Semmonen ihan perus meininki. (H1).

No mä pelaan tai sit tota mä katon meemejä. (H2).

Oli mulla yhdessä vaiheessa (harrastuksia), mutta vähä jäi. (H1).

Toisessa teemassa, joka käsitteli ajatuksia lukemisesta ja identiteettiä, kysyttiin syitä lukemattomuudelle eli miksi haastateltavan ei tule luettua ja minkä haastateltava kokee lukemisessa itselleen haastavaksi. Ensimmäisen haastateltavan vaikeudet johtuivat lukihäiriöstä ja siitä, ettei koulunkäynti ole kiinnostanut häntä.

Tietynlaiset lukihäiriöt tämmöset näi. Lukivaikeus ja sitte jos ei joitain nuoria koulunkäynti kiinnosta ni seki on siinä. - - Mä oon sillee että jos mä luen jotain tekstiä ni mä en saa siitä mitään selkoa et se menee vaan ohi sillai. - - Ni sitte mulla lähtee se mielenkiinto siitä ja sitte ei enää jaksa lukee. (H1).

Toinen haastateltava koki, että lukeminen on tylsää ja siihen pitää keskittyä, mikä on hänelle vaikeaa.

No se (lukeminen) on tylsää ja siihen pitää keskittyä. On se (haasteellista keskittyä). Sit ku on semmonen pitkä teksti. (H2).

Kumpikaan haastateltavista ei osannut sanoa, miten lukeminen voisi liittyä heidän elämänsä tulevaisuudessa, tulevissa työtehtävissä tai jos he päätyisivät hakemaan vielä johonkin toiseen kouluun. Lukemisen hyötyjä haastateltavat löysivät joitakin. Lukemisen avulla oppii ja saa tietoa asioista ja lukemalla harjaantuu nopeammaksi lukijaksi. Kiinnostavista aiheista lukeminen on mukavaa.

No. Tottakai. Kai. Joo. On se (lukeminen) hyödyllistä. Oppii enemmän asioita kai. - - Sit on nopeempi lukee ja sillee. (H2).

Mun näkemys sillee että jos on just semmonen kiinnostava aihe ja näi ja se kiinnostaa sua ni mikset sä vaan lue sitä sitte. (H1).

Viimeisenä kysymyksenä toisessa teemassa tiedusteltiin, mikä voisi saada haastateltavan innostumaan lukemisesta. Ensimmäinen haastateltava toivoi kiinnostavia ja sisällön suhteen informatiivisia kirjojen kansia sekä nopeatempoista juonta.

Enemmän mielenkiintoo niihin no sanotaan niinku kirjojen kansiin tai johonki että et se tulee tavallaan siinä esille että mistä se tavallaan kertoo se kirja tai joku tämmönen näin. (H1).

Toinen haastateltava ei kokenut, että mikään voisi saada häntä innostumaan lukemisesta. Haastattelujen aikana esitin ajatuksen kavereiden suosittelusta aineistoista, joiden sisällöistä pääsisi keskustelemaan ryhmässä myöhemmin. Ensimmäinen haastateltava kertoi, että voisi ottaa sellaisen haasteena ja yrittää lukea, mutta todennäköisesti hänen kärsivällisyytensä ei riittäisi.

Joo kyl mä yleensä niinku se on tavallaan mä koen sen niinku haasteena että kaveri heittää niinku että kokeile jos pystyt ja sitte sit siinä käy sillee että mä heitän hanskat tiskiinkin jossain vaiheessa et. (H1).

Ensimmäinen haastateltava ei osannut sanoa, auttaisiko kaverilta suosituksen saaminen ja luettavasta keskusteleminen hänen lukemistaan. Sen kaltainen toiminta oli haastatellulle vierasta eikä hän näin ollen osannut ottaa kantaa, edistäisikö sellainen toiminta hänen lukemistaan. Toinen haastateltava ei uskonut, että kavereiden suositteluilla olisi minäänlaista vaikutusta hänen lukemiseensa.

No emmä oikeen tiijä. Mä en oo kokeillu tommosta et on vähä vaikee niinku lähtee arvioimaan tommosia. (H1).

Viimeisenä teemana teemahaastatteluissa oli kirjasto ja lukeminen. Ensimmäinen haastateltava sanoi käyttävänsä kirjastoa harvoin ja toinen kertoi, ettei käytä kirjastoa lainkaan. Kysyttäessä, mitä ensimmäinen haastateltava harvoin kirjastossa vieraillessaan siellä tekee, hän mainitsi, että saattaa joskus lainata sarjakuvia ja käyttää tietokoneita.

Lainata joku just joku sarjakuva, uus sarjakuva tai joku tämmönen tai sitte jotain käyttää tietokoneita kirjastossa. Emmä pahemmin lainaile mitään. (H1).

Haastateltavat eivät osanneet sanoa, mitä kirjasto voisi heidän lukemisensa edistämiseksi tehdä eivätkä olleet tietoisia, olisiko kirjastossa heille suunniteltuja palveluita tarjolla. Ensimmäinen haastateltava toi esiin, että kirjasto voisi markkinoida palveluitaan paremmin.

Kirjastonki tavallaa pitäis tuoda niitä niinku johonki, mainoksia enemmän että tääl on tämmöstä, tälleen näin. Että vähän mainostaa, että mitä sieltä löytyy ni. (H1).

7.3 Haastatteluaineiston tulkinta

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston käsittelyn vaikeimpana vaiheena pidetään usein tulkinnan tekemistä. Aineisto on käsitelty litteroinnin, koodauksen ja luokittelun avulla pitäen samalla mielessä tutkimusongelmat ja -kysymykset. Nyt esille nostetut teemat odottavat holistista ratkaisua. Ratkaisun löytäminen on kuin palapelin kokoamista ja siinä tarvitaan intuitiota. (Kananen 2017, 148–149.) Aineistosta haetaan esimerkiksi tyypillistä kertomusta, toiminnan logiikkaa (prosesseja tai malleja), samanlaisuutta tai erilaisuutta tai selitystä ilmiölle (Kananen 2017, 148; Yinin 2008, 136–149 mukaan). Tässä opinnäyt-teessä on pyritty ymmärryksen lisäämiseen ilmiöstä ja kohderyhmästä.

Haastatteluaineiston perusteella lukuhaluttomuuden syinä voidaan pitää kokemusta siitä, että lukeminen on tylsää, keskittyminen siihen on haastavaa eikä riittävän mielenkiintoista luettavaa ole juurikaan löytynyt. Pitkiin teksteihin ei jakseta keskittyä eikä kärsivällisyys riitä vaan ”hanskat heitetään tiskiin”. Kummallakaan haastateltavalla ei ollut kokemusta siitä, että luettava tarina veisi mennessään.

Lukemisen haasteina haastateltaville haastatteluiden perusteella olivat lukivaikeudet, keskittymisvaikeudet ja se, ettei koulunkäynti ole kiinnostanut. Lukivaikeudet aiheuttavat hankaluutta luetun ymmärtämisessä ja koska lukeminen lukivaikeuden takia on tekni- sesti vaikeaa, mielenkiinto katoaa, tapahtuu turhautumista ja lukeminen lopetetaan. Muutamien lauseiden ohjeiden lukeminen onnistui itsenäisesti lukivaikeuden kanssa, mutta jos teksti oli pidempi, siihen tarvittiin ”tulkkousapua”. Pidemmät tekstit myös vaati- vat keskittymistä, mikä koettiin vaikeana.

Lyhyempiä tekstejä oli haastattelujen perusteella helpompi lähestyä. Molemmat haasta- teltavat lukivat kavereidensa sosiaalisen median päivityksiä ja toinen luki sarjakuvia. En- simmäinen haastateltava jaksoi lukea pienet puhekuplat, joissa tekstiä ei ole paljon. Sar- jakuvien lukemisen mielekkyyttä lisäsi visuaalisuus: kuvat ovat mukana auttamassa ta- rinan hahmottamisessa. Uutisotsikoitakin ensimmäinen haastateltava silmäili tai jopa luki lyhyitä uutispätkiä. Toinen haastateltava luki verkossa tekemiensä tiedonhakujen yhtey- dessä eri aiheista ja lisäksi piti meemeistä. Kumpikaan haastateltavista ei harrastanut lukemista perinteisessä mielessä kaunokirjallisia romaaneja lukien. Kuitenkin edeltä- västä voi päätellä, että he silti lukivat monenlaisia tekstejä.

Lukeminen monimuotoistuu. Lukukeskuksen Sanat haltuun -hankkeessa huomattiin, että ammattiin opiskelevien poikien lukemismotivaatioon voi vaikuttaa paljonkin sen

oivaltaminen, ettei lukemisen tarvitse olla pelkästään kirjojen lukemista vaan voidaan lukea lyhyempiäkin katkelmia ja eri tyyllilajeja. Käsityksen laajentaminen lukemisesta on tärkeää niin, että jokainen voi löytää itseään kiinnostavia tekstejä ja tekstityyppejä. Sanat haltuun on vuonna 2016 alkanut teknisten alojen ammattikoulujen opiskelijoille suunnattu hanke, jonka tavoitteena on innostaa ammattikoulujen opiskelijoita lukemaan ja parantamaan lukutaitoaan. (Lukukeskuksen [www-sivut 2019](#); Sanat haltuun -hankkeen [www-sivut 2019](#))

Haastatteluaineisto tukee teoriaosuudessa esiin tullutta käsitystä, että sinnikkyys pitkien tekstien lukemiseen on heikentynyt ja tekstejä enemmän silmäilläään. Pitkäjänteiseen lukemiseen ei olla totuttu vaan enemmän luetaan lyhyitä tekstejä sieltä täältä, kuten kavereiden sosiaalisen median päivityksiä. Lukemisen sijaan haastateltavien vapaa-aika kului kavereiden kanssa oleillessa, ”siellä täällä pyöriessä” ja pelejä pelatessa. Esimerkiksi pelaaminen palkitsee lukemista nopeammin. Toisaalta pelit ovat myös tuoneet mukanaan uudenlaisia elämisperusteisia tapoja kokea tarinoita ja kirjasto voi hyödyntää myös pelejä ja pelillisyyttä lukemaan innostamisessa (Marjomaa 2018, 40–43).

Heikki Marjomaa kirjoittaa artikkelissaan ”Pelien ja pelillisyyden hyödyntäminen lukemisen edistämiseksi”, että ”lukemiseen katsotaan kuuluvan kulttuurisäilytysten, käsitteiden, ilmiöiden, tiedon ja eri medioiden sujuva ymmärrys ja merkityksellinen kokeminen sekä kykeneväisyys niiden analyysiin”, joten pelit tulevat luontevasti kuvaan mukaan edistämään lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa. (Marjomaa 2018, 40–43.)

Kuten Kari Nissinen ja Sari Sulkunen kirjoittavat PISA 2009 -raportin osiossa ”Heikot lukijat Suomessa”, toistuvat kokemukset lukemistehtävissä epäonnistumisesta ruokkivat lukemattomuuden kehää (Nissinen & Sulkunen 2012, 58). On luonnollista, ettei ihminen halua tarttua asiaan, joka ei häneltä suju tai jonka hän kokee vaikeana. Näin voi ajatella käyneen ensimmäisen haastateltavan (H1) kohdalla. Hän ei lue, koska teksti ”menee ohi” eikä siitä ”saa selkoa”. Hänelle ei ole syntynyt lukemisesta positiivisia kokemuksia, poikkeuksena tosin sarjakuvat, joiden lukemisen hän kokee mielekkäänä. Hänelle esimerkiksi selkoaineiston löytäminen voisi avata oven lukemisen maailmaan.

Haastatteluaineiston perusteella nämä lukemaan tottumattomat nuoret aikuiset eivät käytä kirjaston palveluita tai käyttävät niitä vain harvoin. Heillä ei ole tietoa siitä, mitä kirjasto voisi tarjota heille. Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajoissa kirjastoammattilaiset tiedostivat, että lukemaan tottumattomat nuoret aikuiset eivät välttämättä koe kirjaston tarjoavan heille palveluja. Aiemmin on vaikuttanut siltä, että nuoret aikuiset ovat

olleet melko lailla unohdettu kohderyhmä eikä juuri heille suunnattuja kirjastopalveluita ole ollut paljoakaan saatavilla. Kirjastoa käyttämättömät heikosti lukevat nuoret aikuiset eivät myöskään saa mistään tietoa siitä, mitä kirjasto voisi heille tarjota. Tieto palveluista ja tapahtumista voisi paremmin tavoittaa lukemaan tottumattomat nuoret aikuiset esimerkiksi kirjaston jalkautumisen ja nuorten aikuisten omissa kanavissa markkinoimisen kautta, kuten Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajoissa esitettiin.

Henkilökohtaisen lukuohjauspalvelun avulla ensimmäisen haastateltavan kaltainen luki-vaikkeudesta kärsivä nuori aikuinen voisi löytää esimerkiksi Celia-kirjaston palveluita ja selkoaineistoa. Jotta Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen mukanaan tuomat uudet kirjastopalvelut tavoittaisivat kohderyhmän, on niitä markkinoitava tehokkaasti ja pitkäjänteisesti ja myös kirjaston seinien ulkopuolella.

8 LUKEMAAN TOTTUMATTOMIEN TUKEMISEN TÄRKEYS JA AJANKOHTAISUUS

Huoli heikosti lukevista nuorista aikuisista on tällä hetkellä jatkuvasti esillä eri medioissa. Uusimman PISA 2018 -tutkimuksen pääarviointialueena oli jälleen lukutaito. Tulokset julkaistiin juuri opinnäytetyön viimeistelyvaiheessa 3.12.2019. Uusimpien tulosten mukaan heikosti lukevien tukeminen on todellakin huomionarvoinen asia, sillä vuoden 2018 tulokset osoittavat heikkojen lukijoiden määrän lisääntyneen entisestään. (PISA 2018.)

Lukutaidon suoritustason 2 alle jääviä oli Suomessa 8,1% vuonna 2009, mutta määrä on noussut 13,5 prosenttiin kaikista oppilaista vuonna 2018. Yhä suuremmalla joukolla nuoria ei siten ole valmiuksia opiskeluun tai yhteiskunnassa toimimiseen heikon lukutaidon takia. Yhä useampi oppilas suhtautui kielteisesti lukemiseen. Jopa 63 % suomalaispojista vastasi myöntävästi väittämään ”luen vain, jos on pakko”. Uusimpien tulosten mukaan ero tyttöjen ja poikien osaamisessa oli edelleen OECD-maiden suurin. Sosioekonomisen taustan vaikutus on Suomessakin voimistunut. Tulosten mukaan oppimisen tasa-arvossa olisi parannettavaa. (PISA 2018.)

Näin ollen toimenpiteet lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten tukemiseksi ovat tärkeitä. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke ei voisi olla ajankohtaisempi. Kirjaston perustehtäviin kuuluu kaikenlaisten ihmisten tasa-arvoinen kohtaaminen ja palveleminen sekä heidän ohjaamisensa tiedon, sivistyksen ja elinikäisen oppimisen äärelle (Hokkanen 2015, 12). Lukemaan tottumattomiakin voidaan innostaa tekstien pariin etsimällä, kokeilemalla ja löytämällä uusia lukemisen tapoja ja muotoja. Kirjastoammattilaiset ovat motivoituneita auttamaan heikosti lukevia. He tarvitsevat vain tukea siihen, miten kohderyhmä kohdataan ja mitä kohderyhmälle voidaan tarjota. Siinä Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen kehittämät uudet kirjastopalvelut heikosti lukeville nuorille aikuisille tulevat avuksi.

Lukutaidon merkitystä ja asemaa digitalisoituvassa maailmassa on painotettava, sillä laajentuvan mediakentän erilaisia tekstejä on osattava tarkastella kriittisesti (Lukukeskuksen www-sivut 2019). Vaikka nuoret aikuiset osaisivat viihtyä ja verkottua teknologian kautta, monilukutaidon opetukselle jää runsaasti työsarkaa (Kauppinen & Kinnunen 2016, 129). Harjaantunutta lukutaitoa tarvitaan digiajan informaatiotulvan hallitsemisessa.

9 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jonka tein Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen toimeksiantona. Opinnäytteen tarkoituksena oli ymmärryksen lisääminen lukemaan tottumattomista nuorista aikuisista. Työssä selvitin kohderyhmän lukuhaluttomuuden syitä ja lukemisen haasteita sekä kirjaston roolia lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten lukemisen tukemisessa ja edistämässä. Opinnäytteessä kartoitin, mitä kirjasto tekee tällä hetkellä aikuisten lukemisen tukemiseksi ja millaisia uusia palveluja heikosti lukeville nuorille aikuisille on kehitteillä. Uusien palveluiden kehittämistä minulle valotti osallistuva havainnointi Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajoissa.

Lukemaan tottumattomat nuoret aikuiset pääsivät itse ääneen tekemissäni teemahaastatteluissa. Aluksi arkailin haastattelujen tekoa tutkimusaineiston keruun välineenä ja pohdin ennemmin lomakehaastattelua. Olen kuitenkin tyytyväinen, että menin tekemään haastattelut. En olisi todennäköisesti juurikaan tavoittanut kohderyhmää tai saanut vastauksia lomakehaastattelulla, kun taas haastatteluissa sain henkilökohtaisista tilanteista kahden kesken haastateltavan kanssa lopulta enemmän irti kuin olin alun perin ajatellut. Jossain vaiheessa pohdin myös syvähaastatteluja teemahaastattelujen sijaan, mutta teemahaastattelut olivat järkevä valinta, sillä koen, että haastattelutilanne jäsenyi mielekkäällä tavalla teemojen kautta.

Tutkimustulokset toivat esiin lukemisen kokemista tylsänä ja mielenkiinnottomana toimintana. Lukemiseen pitäisi myös pystyä keskittymään, mikä koettiin haasteellisena. Tarkoituksena oli alun alkaen haastatella vain heikosti lukevia, joilla ei ole lukemisen suhteen erityisvaikeutta, vaan ainoastaan lukemaan tottumattomuutta tai harjaantumattomuutta. Yhdeksi haastateltavaksi valikoitui kuitenkin nuori mies, jolla oli lukivaikeus. Aiemmin tutkimuksen kohderyhmän rajaus myös oli 16-18 -vuotiaat, mutta tämän haastateltavan oltua 22-vuotias, laajentui kohderyhmä siihen ikään. Nämä muutokset eivät oikeastaan tutkimusta haitanneet, mutta lukivaikeutta ei käsitelty eikä ollut tarkoituksaan käsitellä sen syvällisemmin tässä työssä.

Kvalitatiivinen tutkimus eroaa kvantitatiivisesta siinä, ettei laadullisen tutkimuksen luotettavuusarviointiin ole vakiintunutta kriteeristöä. Tutkimustilanteiden vakioiminen on lähes mahdotonta, kun tutkitaan ihmisten käyttäytymistä, toimintaa ja ajattelua. (Kananen 2017, 173.) Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius eli pätevyys, joka tarkoittaa mittarin tai

tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2000, 213.) Reliabiliteetti ja validiteetti mittaavat siis tutkimuksen luotettavuutta ja laatua (Kananen 2017, 174).

Reliabiliteetti huomioitiin valitsemalla tutkimusmenetelmäksi yksilöhaastattelu, jolloin ajateltiin saatavan todenmukaisempia vastauksia kuin esimerkiksi ryhmähaastattelussa. Tällä pyrittiin välttämään sosiaalisesti hyväksytyjä tai stereotyyppisiä vastauksia, jollaisia nuoret aikuiset voisivat kokea painetta antaa ryhmätilanteissa.

Haastattelukysymysrunkoa muokattiin testihaastattelun perusteella sekä arvioitiin Luke-mattomat mahdollisuudet -hankkeen tapaamisessa. Kysymyksistä pyrittiin tekemään avoimia, jotta ne tuottaisivat enemmän ja laajempaa tietoa ja ymmärrystä kuin dikotomiset kysymykset, joihin voi vastata ”kyllä” tai ”ei”. Haastattelut myös nauhoitettiin, jolloin haastatteluaineistoon voidaan palata ja haastattelujen analyysissä käytettiin suoria lainauksia haastateltujen puheesta, mikä lisää luotettavuutta. Haastatteluaineiston käytännön toteutus kuvailtiin tutkimuksessa ja analyysivaiheessa kerrottiin, miten ja millä perusteella aineisto oli teemoiteltu. Osallistuvaan havainnointiin tutkimusmenetelmänä kuin myös ”Ohjaajan itsearviointi kirjastojen ohjaustilanteissa/kokonaisuuksissa” -kehikkoon tutustuttiin ennen havainnointia Lukemattomat mahdollisuudet -ideapajoissa.

Validiteetista puolestaan voidaan sanoa, että tutkimus ei voi koskaan tuottaa täydellistä ymmärrystä asioista, vain enemmän tai vähemmän raapaista tutkittavan ilmiön pintaa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimuksessa kuitenkin pyrittiin tarkastelemaan ilmiötä ymmärryksen lisäämiselle hyödyllisistä näkökulmista ja niin perusteellisesti kuin oli tämän opinnäytetyön puitteissa mahdollista.

Opin itse todella paljon. Heikosti lukevat nuoret aikuiset ja lukemaan tottumattomuus tulivat minulle paljon entistä tutummaksi ja läheisemmäksi aiheeksi. Läpi kirjasto- ja tietopalvelun opintojen lukemaan innostamisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen teemat ovat kiinnostaneet minua ja oli paitsi mielenkiintoista, myös hyödyllistä tulevalle kirjastoammatillaisuudelleni päästä paneutumaan niihin tässä opinnäytetyössä.

Lähdeaineistoa tuli vastaan erittäin runsaasti ja jokaisella kerralla työtä tehdessä lähteitä löytyi lisää. Aihetta voisi tarkastella vielä paljon lisää monenlaista näkökulmista. Tämän opinnäytteen raameissa saatiin aihetta käsiteltyä tämän verran. Lisätutkimusta voisi tehdä esimerkiksi liittyen heikosti lukevien oppimisvaikeuksiin, keskittymisen haasteisiin, tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöiden vaikutuksiin, maahanmuuttajien lukutaitojen tukemiseen ja siihen, mitä kirjasto voisi tehdä tällaisissa yhteyksissä lukemisen

tukemiseksi ja miten kohdata näitä kohderyhmiä entistä paremmin. Lisäksi voisi keskittyä lukemaan tottumattomien palveluiden kehittämiseen, seurata autenttisia tilanteita teksti- taito- tai taidelähtöisissä tekstipajoissa ja seurata niiden vaikuttavuutta. Voisi myös tutkia lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten tulevaisuuden näkymiä kirjaston käyttäjinä ja sitä, millä tavalla uusien, nuorille aikuisille suunnattujen palveluiden juurruttaminen osaksi kirjastojen palveluvalikoimaa onnistuu tulevaisuudessa.

LÄHTEET

5 faktaa lasten ja nuorten lukemisesta. 2019. Lukukeskuksen www-sivut. Viitattu 3.12.2019. <https://lukukeskus.fi/5-faktaa-lasten-ja-nuorten-lukemisesta/>

10 faktaa lukemisesta. 2017. Lukukeskuksen www-sivut. Viitattu 3.12.2019. <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2017/>

Aarnio, M. 2015. Aivotutkija suosittelee kirjojen lukemista: Lievittää stressiä ja parantaa päätöksentekokykyä. MTV3 Uutiset 01.07.2015. Viitattu 5.12.2019. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/aivotutkija-suosittelee-kirjojen-lukemista-lievittaa-stressia-ja-parantaa-paatoksentekokya/5207384#gs.k3zj2l>

Eurostat 2016. Education, employment, both or neither? What are young people doing in the EU? Eurostat News Release 155/2016. (11.8.2016) Viitattu 15.11.2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7590616/3-11082016-AP-EN.pdf/c0393ef3-2ea1-455a-ab64-2271c41fd9d4>

Grönfors, M. 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS Kustannus.

Guthrie, J. T. & Wigfield, A. 2000. Engagement and motivation in reading. Teoksessa M.L. Kamil & P. B. Mosenthal (toim.) Handbook of reading research, Vol. III. Mahwah, NJ: Erlbaum, 403–422 https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=2vhQAAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA403&dq=Engagement+and+motivation+in+reading&ots=IWj4xvie7O&sig=rIuZV_IxYhmMP-ScW10QB3nZCnro&redir_esc=y#v=onepage&q=Engagement%20and%20motivation%20in%20reading&f=false

Hamunen, U. 2019. Uudet Pisa-tulokset julki tänään, nyt mitattiin lukutaitoa. Yle uutiset 3.12.2019. Viitattu 3.12.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-11099431>

Harjunen, E. 2011. Lukeminen – etuoikeus ja onnen edellytys. Teoksessa Suomi, K. & Kajannes, K. (toim.) 2011. Ymmärrys hoi! Kirja, läppäri ja muuttuva oppiminen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö HAI.

Harmanen, M. 2016. Monilukutaito laajentaa opetuksen tekstitietoisuutta – kielitietoinen käänne opetussuunnitelmien perusteissa. Teoksessa Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. 2016. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

Heikkilä, H.; Laine, J.; Nurmi, O. 2013. Social reading in e-books and libraries. Viitattu 26.11.2019. https://www.researchgate.net/profile/Harri_Heikkilae/publication/259459062_D1374_eReading_Social_reading_in_e-books_and_Libraries/links/0046352bc384ac9b5c000000.pdf

Helmet -kirjastojen www-sivut. 2019. Helmet-lukuhaaste. Viitattu 3.12.2019. [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Helmetlukuhaaste_2019\(173868\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Helmetlukuhaaste_2019(173868))

Helovuo, M. 2016. 100 syytä lukea: Lukukipinän sytytyskirja. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Herkman, J. & Vainikka, E., 2012. Lukemisen tavat: lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. Tampere: Tampere University Press.

Hietanen, M., 2014. Monilukutaitoa kirjastosta. Lukemisen taidot ja tasot – ymmärtäväksi lukijaksi kirjastossa, Raportti Tampereen kaupunginkirjastosta lukutaidon tukijana. Viitattu 3.12. 2019. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Monilukutaitoa%20kirjastosta.pdf>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H., 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. uudistettu laitos. Vantaa: Tamma-vuoren kirjapaino Oy.

Hokkanen, L. (toim.). 2015. Sosiaalinen kirjasto – Lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Ikonen, K.; Innanen, K.; Tikkinen, S. 2015. Lukuinto-opas: lukumotivaatiota ja monilukutaitoa kou-lun ja kirjaston yhteistyönä. Oulu: Oulun yliopisto.

Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen www-sivut. Viitattu 5.12.2019. <https://ktl.jyu.fi/fi>

Jyväskylän yliopiston www-sivut. Pisa lyhyesti. Viitattu 5.12.2019. <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/pisa-lyhyesti>

Kaarinan kaupunginkirjaston www-sivut. Velhopalvelu - varaa pääkirjaston Velho käyttöösi. Viitattu 19.11.2019. https://www.kaarina.fi/kirjasto/asiakkaana_kirjastossa/fi_FI/lukuneuvonta/

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy.

Kauppinen, M. & Kinnunen, T. 2016. Digitaalinen monilukutaito – oppimaan oppimista päivitetyn keinoin. Teoksessa Leino, K. & Kallionpää, O. 2016. Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

Killi, C. & Laurinen, L. 2018. Monilukutaidon mestariksi. Opettaja nettilukemisen ohjaajana. Vaasa: Niilo Mäki Instituutti.

Kirjastot.fi. Tapahtumapankki. Viitattu 3.12.2019. https://www.kirjastot.fi/node/1186?language_content_entity=fi

Kivijärvi, V. 2019. ”Miksi lukeminen ei kiinnosta” on väärä kysymys – kuinka voimme käsitellä tekstejä niin, että tekstien maailmat avautuisivat kaikille? Kiitomato. 26.10.2019. Viitattu 15.11.2019. https://kiiltomato.net/miksi-lukeminen-ei-kiinnosta-on-vaara-kysymys-kuinka-voimme-kasitella-teksteja-niin-etta-tekstien-maailmat-avautuisivat-kai-kille/?fbclid=IwAR1YORH7qNw-46jRmyyVlDEmshswronBVn_WUorZtUzH1JHP7mJ4dvV17GOc

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>

Leino, K., & Kallionpää, O. 2016. Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

Leino, K., Nissinen, K., Puhakka, E, Rautopuro, J. 2017. PIRLS 2016 raportti: Lukutaito luodaan yhdessä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Viitattu 8.12.2019. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2017/PIRLS%202016%20RAPORTTI.pdf>

Linnakylä, P., Malin, A. 2007. Miten tukea heikkoja lukijoita? Lukuharrastukseen sitoutuminen lukutaidon vahvistajana. Kasvatus 38(4), 304–315. Viitattu 8.12.2019. Rajoitettu saatavuus osoitteesta <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.turkuamk.fi/se/k/0022-927-x/38/4/mitentuk.pdf>

Linnakylä, P., Sulkunen, S. 2005. Suomalaisnuorten lukutaito ja -harrastus. Raportissa Kupari, P., Välijärvi, J. 2005. Osaaminen kestäväällä pohjalla. PISA 2003 Suomessa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Viitattu 3.12.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44293/951-39-2151-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeen www-sivut. Viitattu 13.12.2019. <https://lukemattomat.turkuamk.fi/>

- Lukukeskuksen www-sivut. Viitattu 3.12. 2019. <https://lukukeskus.fi/>
- Lukukeskus. Miksi lukeminen kannattaa? – 10 faktaa lukemisesta. 2017. Viitattu 13.12.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=XnPHXIYXERs>
- Luukka, M., 2013. Opetussuunnitelmat uudistuvat: tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. Viitattu 3.12.2019. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulu-2013/opetussuunnitelmat-uudistuvat-tekstien-lukijasta-ja-kirjoittajasta-monilukutaituriksi>
- Marjomaa, H. 2018. Pelien ja pelillisyyden hyödyntäminen lukemisen edistämässä. Raportissa Sahavirta, H. 2018. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä. Viitattu 4.12.2019. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjastot%20aikuisten%20lukemisen%20edistajina.pdf>
- Marttinen, H. 2019. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke aktivoi yleisiä kirjastoja tukemaan nuorten aikuisten lukutaitoa. Kielikukko 1/2019. Viitattu 19.11.2019. <http://www.parnet.fi/~finra/Kielikukko/Kielikukko%201%202019%20www.pdf>
- Mullis, I. V. S. & Martin, M. O. (toim.) 2015. PIRLS 2016 assessment framework. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. Viitattu 20.11.2019. <http://tims-sandpirls.bc.edu/pirls2016/framework.html>
- Mölläri, A. 2018. Novellikoukussa luetaan kuuntelemalla. Raportissa Sahavirta, H. 2018. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä. Viitattu 3.12.2019 <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjastot%20aikuisten%20lukemisen%20edistajina.pdf>
- Nissinen, K. & Sulkunen, S. 2012. Heikot lukijat Suomessa. Raportissa Kestäkö osaamisen pohja. PISA09. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 5.12.2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79125/okm12.pdf>
- OECD 2009. PISA 2009 Assessment Framework – Key Competencies in Reading, Mathematics and Science. OECD: Pariisi. <https://doi.org/10.1787/9789264062658-en>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. Pisa-tutkimus ja Suomi. Viitattu 3.12.2019. <https://minedu.fi/pisa>
- PISA 2018: Suomi lukutaidossa parhaiden joukossa. 2019. Tiedote. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 3.12.2019. Viitattu 5.12.2019. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/pisa-2018-suomi-lukutaidossa-parhaiden-joukossa
- Pollari, J. 2004. Poikien kirjallisuustunnit – ikuista kiirastulta? Raportissa Tulevaisuuden lukijat. Suomalaisnuorten lukijaprofiileja. PISA 2000. Toim. Linnakylä, P., Sulkunen, S., & Arffman, I. Viitattu 13.11.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37539/978-951-39-3040-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruusuvuori, J.; Nikander, P.; Hyvärinen, M. (toim.) 2011. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 6.12.2019. <https://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/>
- Saarin, P. & Korkiakangas, M. 2009. Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle. Jyväskylä: BTJ Kustannus Oy
- Sahavirta, H., 2018. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -hankkeen raportti. Viitattu 3.12.2019. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjastot%20aikuisten%20lukemisen%20edistajina.pdf>
- Sanat haltuun -hankkeen www-sivut. Viitattu 4.12.2019. <https://sanahaltuun.fi/>

Sarmavuori, K. 2011. Opi ja ohjaa lukemista. Vantaa: BTJ Finland Oy.

Soininen, I. & Utriainen, R. 2018. Helmet-lukuhaaste herättelee uinuvaa lukuhalua. Raportissa Sahavirta, H. 2018. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä. Viitattu 3.12.2019. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjastot%20aikuisten%20lukemisen%20edistajina.pdf>

Sulkunen, S. 2011. Suomalaisen lukutaito – ilon ja huolen aiheita. Teoksessa Suomi, K. & Kajannes, K. (toim.). 2011. Ymmärrys hoi!: kirja, läppäri ja muuttuva oppiminen. Joensuu: Kustannusosakeyhtiö Hai.

Sulkunen, S. 2012. Suomalaisnuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen muuttuminen vuodesta 2000. Raportissa Kestääkö osaamisen pohja? PISA 09. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 5.12.2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79125/okm12.pdf>

Sulkunen, S. 2013. Suomalaisnuorten lukuharrastus muutosten kourissa. Kirjastot.fi Kirjastokaista. Verkkoluento. Viitattu 8.12.2019. <https://www.kirjastokaista.fi/sari-sulkunen-puhuu-luku-harrastuksen-muutoksesta/>

Sulkunen, S.; Välijärvi, J.; Kupari, P.; Nissinen, K.; Leino, K.; Harju-Luukkainen, H. 2012. Kestääkö osaamisen pohja? PISA 09. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 20.11.2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79125/okm12.pdf>

Suomen kirjastoseura. 2014. Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 3.12.2019. https://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediakasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%2024%202%202014.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkman, S. 2016. Kirjoja lukenut teini osaa jopa 70 000 sanaa – Nuori, joka ei lue, 15 000 sanaa. Yle uutiset 3.3.2016. Viitattu 3.12.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-8711651>

HAASTATTELUKYSEMYSRUNKO

Lukemaan tottumattomat 16-22 -vuotiaat nuoret aikuiset Peltolan ammattikoulusta

- Tutkimuksen kuvaus: Olen Turun AMK:n kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelija ja teen opinnäytetyötä lukemaan tottumattomien nuorten aikuisten lukemaan innostamisesta ja siitä, mitä kirjasto voisi tehdä sellaisien nuorten aikuisten, joilla ei ole tapana lukea, lukemisen edistämiseksi.
- Kuka sä olet? Mikä sun nimi on, minkä ikäinen sä olitkaan?
- **Lämmittely**, esim. Millainen päivä sulla on ollut tänään? Mitä alaa sä opiskelet täällä? Mitä aiot tehdä tänään illalla?
- Kerron, että ei ole oikeita/vääriä vastauksia, olen kiinnostunut sun ajatuksista, voidaan jutustella rennosti tässä.

TEEMA 1. Lukutottumukset

- Mitä luit viimeksi? (Mitä vain: verkosta/kirjaa/lehteä? Uutisia netistä, somesta jotakin/sovellukset puhelimessa, koulua varten jotakin tms.?)
- **Liittyykö lukeminen yleensä sun tavalliseen tai tyypilliseen päivääsi?** Miten? (Luetko esim. Somessa kavereiden päivityksiä tai uutisotikoita tms.)
- Mikä sun omasta mielestäsi on lukemista? (Lukeminen voi olla muutakin kuin kirjan lukemista, esim. verkkotekstien silmäily)
- Vietätkö aikaa netissä lukemisen parissa?
- Mitä luet päivittäin omaksi iloksesi paperilta/verkosta? (Luetko omaksi iloksesi vai vain jos "on pakko"?)

TEEMA 2. Ajatukset lukemisesta, identiteetti?

- Mitä teet vapaa-ajallasi?
- Miksi sun ei tule luettua? Mitä syitä sille on?
- **Mikä sulle tällä hetkellä on vaikeaa lukemisessa?** Onko sulla ajatuksia, miten niitä vaikeuksia voisi helpottaa?

- **Millä tavalla ajattelet lukemisen liittyvän elämäsi tulevaisuudessa?**
Esim. Tulevissa työtehtävissä tai jos haet vielä johonkin kouluun? (Ohjeet, viestintä asiakkaiden kanssa, sähköpostit?)
- **Mitä hyötyä ajattelet lukemisesta olevan?** (Onko hyödyllistä lukea / kannattaako se?)
- Mikä saisi sut innostumaan lukemisesta? (esim. Miten lukeminen voisi olla vähemmän tylsää / sosiaalinen lukeminen / kokemusten jakaminen?)

TEEMA 3. Kirjasto ja lukeminen

- Käytätkö kirjastoa? (Jos käytät, mitä sulla on tapana tehdä siellä?) (Esim. Oppikirjojen lainaus?)
- Mitä palveluja ajattelisit kirjaston tarjoavan juuri sulle? (sua varten suunniteltuja palveluja, jotain mistä on ajateltu, että sä voisit niitä käyttää / niistä kiinnostua?)
- **Voisiko kirjasto tehdä jotakin, että lukemisesta tulisi sulle mielekkäämpää / mukavampaa/ helpompaa?** (Mitä kirjasto voisi vielä tehdä lisää sun lukemisen tukemiseksi?)

KIITOS HAASTATTELUSTA! Jäikö jokin asia epäselväksi tai haluaisitko lisätietoja?

Tosi tärkeätä, että tulit kertomaan sun ajatuksia tästä aiheesta. Kiitos ja hyvää päivänjatkoa!

Ohjaajan itsearviointi kirjastojen ohjaustilanteisiin/kokonaisuuksiin			
Ohjaustilanteen nimi			
Aika ja kesto			
Ryhmä - tausta ja lukumäärä			
Arviointi	Onnistunut	Ok	Kehitettävä
1. SUUNNITTELUVAIHE	<i>Oppijaryhmän kartoituksen perusteella asetettu selkeät (oppimis)tavoitteet ja rakennettu tarvetta vastaava kiinnostava sisältö.</i>	<i>Pikaisen oppijaryhmän tarkastelun pohjalta asetettu yleisluontoiset tavoitteet ja rutiiniluonteinen sisältö.</i>	<i>Ilman perehtymistä oppijaryhmään asetettu kohdentumattomat tavoitteet sekä rakennettu rönsyilevä sisältö.</i>
Oppijaryhmän tuntemisen näkökulma			
Tavoitteiden näkökulma			
Sisällön näkökulma			
2. TOTEUTUSVAIHE	<i>Huolellisen suunnittelun pohjalta rakennettu oppijalähtöinen toteutus, jossa aktiivinen vuorovaikutus, tilanteen selkeä rytmitys ja toiminnalliset menetelmät luovat innostuneen ja oppimiseen kannustavan ilmapiiriin.</i>	<i>Kevyen suunnittelun pohjalta rakentunut toteutus, jossa pyrkimys vuorovaikutukseen, rytmitykseen ja oppijalähtöisiin ohjausmenetelmiin.</i>	<i>Hyvin vähäiseen suunnitteluun pohjautuva toteutus, jossa vuorovaikutus, tilanteen rytmitys ja ohjausmenetelmät eivät tue toisiaan.</i>
Toteutuksen vuorovaikutus			
Toteutuksen rytmitys			
Toteutuksen menetelmät			
3. ARVIOINTIVAIHE	<i>Saavutettu osallistujien tunnistettuihin tarpeisiin perustuvat (oppimis)tavoitteet, joiden pohjalta toteutettu mielekäs kokonaisuus, johon ryhmä reflektoi. innostuneesti.</i>	<i>Pyritty asettamaan ryhmää tukevat tavoitteet, joiden ajatellaan tukevan ryhmää. Tästä lähtökohdasta rakennettu hieman etäiseksi jäävä toteutus, johon ryhmä reflektoi neutraalisti.</i>	<i>Yleisluontoiset tavoitteet, jotka eivät huomioi osallistujaryhmän tarvetta. Toteutus jää etäiseksi, johon ryhmä reflektoi passiivisesti/negatiivisesti.</i>
Tavoitteiden saavuttaminen			
Suunnitelman relevanssi			
Ryhmän antama palaute			
4. MUUT OHJAAJAN HUOMIOT			

